

MOZAIK
KERETTANTERVRENDSZER
A GIMNÁZIUMOK SZÁMÁRA
NAT 2003

FÖLDRAJZ

9-12. évfolyam

A
változat

Készítette:
Jónás Ilona
Vízvári Albertné

A kerettantervrendszert szerkesztette és megjelentette:
MOZAIK KIADÓ – SZEGED, 2004

TARTALOM

BEVEZETÉS	2
A földrajz tantárgy kerettantere	3
A tantárgy legfontosabb pedagógiai elképzelései	3
A tantárgy legfontosabb fejlesztési feladatai a képzési szakaszokban	3
A tantárgy céljai	4
A földrajzi-környezeti gondolkodás fejlesztése	4
Értékelési elvek	5
Értékelési szempontok	5
A tananyag elrendezése	6
A tananyag elrendezésének indokai	6
9. ÉVFOLYAM	7
Kimeneti követelmények a 8. osztály végén	7
Javasolt óraterv	7
I. Témakör: Tájékozódás a kozmikus környezetben. A térkép	8
II. Témakör: A földi szférák	8
III. Témakör: A természetföldrajzi övezetesség	10
IV. Témakör: A természeti és a társadalmi-gazdasági környezet kapcsolatrendszere	11
A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak	12
Követelmények a tanév végén	12
10. ÉVFOLYAM	13
Javasolt óraterv	13
I. Témakör: A világ változó társadalmi-gazdasági képe	14
II. Témakör: A világ régiói, országcsoportjai, országai	14
III. Témakör: A globális problémák földrajzi vonatkozásai	15
A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak	16
Követelmények a tanév végén	16
Kimeneti követelmények a 10. osztály végén	17
11-12. ÉVFOLYAM	18
Felkészítés a középszintű érettségi vizsgára	18
A témakörök lehangsúlyosabb fejlesztési feladatai	19
Felkészítés az emelt szintű érettségi vizsgára	22
A témakörök lehangsúlyosabb fejlesztési feladatai az emelt szinten	23
Melléklet	27
Az általános iskolában elsajátított topográfiai fogalmak évfolyamonkénti bontásban	27

BEVEZETÉS

A NAT 2003 elfogadott dokumentumai alapján a Földünk és környezetünk műveltségi terület célkitűzéseinek, fejlesztési feladatainak megvalósítása az 5. évfolyamon kezdődik. Tartalmi és képességfejlesztési alapozása az Ember a természetben műveltségi területen történik – az alsó tagozatban. A későbbiekben is szoros a kapcsolat közöttük, de a 7. osztálytól kezdve a Földünk és környezetünk egyre több szállal kötődik az Ember a társadalomban című műveltségi területéhez is.

Kerettantervi elgondolásainkat ezért – a fentiek figyelembe vételével – a műveltségi terület **integrált jellegére**, valamint a feladatainak megvalósításához szükséges legoptimálisabbnak tartott **tantárgyi és tananyagbeli elrendezésre** terveztük.

A kerettanterv a **gimnáziumok és szakközépiskolák** első két évfolyamának földrajzi anyagát dolgozza fel, de tartalmazza a 11. és 12. évfolyam **érettségire való felkészítésének** a programját is.

A tájékozódás és az egységben látás megkönnyítésére a tanterv apró betűs szövegében – az általános iskolai kerettanterv részletei is megtalálhatók. A mellékletben pedig – évfolyamonkénti bontásban – felsoroltuk a már megismert topográfiai fogalmakat.

A földrajz tantárgy kerettanterve

A tantárgy legfontosabb pedagógiai elképzelései

A Földünk és környezetünk műveltségi terület tantárgyaként megjelenő földrajz kiemelt fejlesztési elképzelései főként természettudományi és társadalomtudományi ismereteket integráló jellegéből adódnak. Ezért:

- a) az Ember a természetben műveltségi területtel szoros kapcsolatban tartalmilag alapozza a tanulók természettudományos világképét, gondolkodását és szemléletmódját.
- b) A természeti és társadalmi-gazdasági-környezeti folyamatok összefüggéseinek feltárásával, valamint napjaink eseményeinek összekapcsolásával segíti a tanulók:
 - földrajzi, környezeti gondolkodásának,
 - helyi, regionális, globális szemléletének,
 - a környezetért felelős magatartásának alakítását.
- c) A természettudományok és társadalomtudományok vizsgálódási módszereinek folyamatos alkalmaztatásával fejleszti a tanulók azon képességeit, amelyekkel tájékozódni tudnak szűkebb és tágabb környezetük jellemzői között – megszerzett ismereteik integrálásával. Alakítja kommunikációs, narratív, döntési, szabálykövető, lényegkiemelő, problémamegoldó, kritikai, a komplex információk feldolgozásával kapcsolatos, együttműködési, életvezetési képességeiket – **kulcskompetenciáik rendszerének elemeit és végül ezek kompetencia-térképpé szerveződését.**
- d) A tantárgy tartalmával, az általa közvetített értékek, az alapvető követelmények és az erre épülő tanulói tevékenységek megszervezésével együttesen szolgálja a tanulók társadalmi-állampolgári, cselekvési kompetenciáinak alakítását: **személyiségük komplex fejlesztését.** Formálja önismeretüket, együttműködési készségüket, akaratukat; **segítve a felnőtt lét szerepeire való felkészülésüket.**

A tantárgy legfontosabb fejlesztési feladatai a képzési szakaszokban

Az 5–6. évfolyam: A természettudományokban begyakorolt értelmezési, megismerési, tanulási technikák, módszerek fejlesztése.

Tájékozódás a földrajzi térben és időben, a társadalmi-gazdasági-környezeti folyamatokban, a hazai földrajzi környezetben, a térképen.

A 7–8. évfolyamon: a kulcskompetenciákkal kapcsolatos alapkészségek fejlesztése.

A földrajzi-környezeti tartalmú információk értelmezése és feldolgozása – növekvő önállósággal, egyénileg és csoportosan.

Az ismert tér fokozatos kitágítása: a kontinensek megismertetésével a fontosabb földrajzi-környezeti jelenségek, folyamatok, erőforrások, valamint környezeti problémák térbeli elhelyezését.

A természeti és társadalmi környezet folyamatos változásaiban megnyilvánuló alapvető törvényszerűségek megismertetése. A folyamatok kölcsönhatásainak eredményeképpen létrejövő környezeti változások nyomon követése. A környezetkárosító hatások felismertetése és a következményeik csökkentésére irányuló hazai és nemzetközi erőfeszítések érzékeltetése.

Magyarország földjének, a magyar gazdaság helyzetének és főként európai kapcsolatrendszerének megismertetése a hazához való kötődés megerősítésének érdekében.

A 9–10. évfolyamon: a természetföldrajzi és társadalomföldrajzi, környezeti jelenségek, folyamatok, összefüggések átfogó rendszerekbe helyezésén van a fő hangsúly.

A kulcskompetenciákkal kapcsolatos alapkészségek továbbfejlesztése a földrajzi-környezeti tartalmú információhordozók önálló értelmezésével, értékelésével, feldolgozásával, az ismeretszerzés változatos módjainak megismertetésével, alkalmaztatásával, a permanens önműveléshez szükséges motívumok, szándékok megerősítésével történik.

Alapvető tájékozódás a térképen, a Naprendszerben, az Univerzumban, a Földön.

A világgazdasági folyamatok felismertetése a bennük érvényesülő törvényszerűségek megvilágítása: az országcsoportokban, régiókban. A magyarság és Magyarország szerepének értékelése a Kárpát-medencében, Közép-Európában, a földrészen és a világban.

A világ társadalmi-gazdasági kérdéseinek, globális jelenségeinek, összefüggéseinek áttekintése: példák, folyamatok keresztül.

Tájékozottság kialakítása a legfontosabb környezeti veszélyekről, az emberiség felelősségéről az egészséges környezet megőrzésben, a fenntartható fejlődés globális méretű megszervezésében.

A 11. és 12. évfolyamon a tantárgy közép- és emelt szintű **érettségi vizsgakövetelményeire** igazodva:

- **a középszintű vizsgához:** az általános földrajzi-környezeti műveltség és a praktikus ismeretek alkalmazása,
- **az emelt szintű vizsgához:** az összefüggések felismerése és bizonyítása, a földrajzi-környezeti gondolkodás, az ismeretek alkalmazásához szükséges képességek fejlesztése a feladat.

A tantárgy céljai

A természeti és társadalmi folyamatokban való tájékozódás kapcsán megismertetni a tanulókat a szűkebb és tágabb környezetük természeti és társadalmi-gazdasági, valamint környezeti jellemzőivel.

A földrajzi-környezeti gondolkodás fejlesztése

- az általános természeti-társadalmi-gazdasági és környezeti jelenségek, tények, folyamatok vizsgálatával; térbeli és időbeli változásaik feltárásával,
- a vizsgálódásokat követő általánosításokkal, szintetizálással, az összefüggések felismertetésével, rendszerbe helyezésével, analóg példák keresésével,
- a kölcsönhatások és következményeik megvilágításával,
- a természettudományok és a társadalomtudományok vizsgálódási módszereinek alkalmaztatásával,
- a történeti-földrajzi szemlélet formálásával,
- a kontinensekre, országcsoportokra, országokra, tipikus tájakra jellemző földrajzi kép kialakításával,
- a termelés eltérő lehetőségeinek, módjainak és teljesítményeinek összehasonlításával,
- a más népek, nemzetiségek, kultúrák, életformák iránti érdeklődés, a tisztelet felkeltésével, a humanista értékrend alakításával,
- a haza földrajzában való tájékozottság bővítésével, a nemzeti azonosságtudat formálásával,
- a sokoldalú és differenciált, a tanulókhöz alkalmazkodó tanítási és tanulási eljárások megvalósításával,
- az információhordozókhoz és az információforrásokhoz való hozzájutás biztosításával,
- a sikeres érettségi vizsgára való felkészítés és felkészülés feltételeinek megteremtésével,
- a felelős állampolgári szerep, a környezetért felelős magatartás motivációjának erősítésével.

Értékelési elvek

Alapvető cél annak vizsgálata, rendelkezik-e a tanuló kellő kompetenciával: hogyan fejlődik tudásának, képességeinek, készségeinek rendszere a földrajz tantárgy által közvetített értékek elsajátításával.

Az egyénre szabott tanulási módszerek ugyancsak az egyénre szóló, sajátos értékelési rendszert kívánának. Ezért kiemelt értékelési elv annak figyelemmel kísérése, hogy mennyit és mely követelmények teljesítésében fejlődött a tanuló önmagához, előző szintjéhez képest.

Az értékelésnek döntően a tevékenységek megnyilvánulásaira, az önálló munkavégzésre és az összefüggések meglátásának különböző szintjeire kell irányulnia – a fokozatosság elvének és az életkorra jellemző pszichikus fejlődés figyelembe vételével.

Az alábbiakban felsorolt értékelési szempontok közül **válogatva** azokat kell kiemelni, amelyek a **tanulók életkorához**, a **tananyag jellegéhez** (annak mélységéhez) s a **feldolgozási képességek fokozatos fejlődéséhez**, a **tanulói kompetenciák bővüléséhez igazodnak**.

Értékelési szempontok

A tanuló:

- elsajátította-e a természettudományok és a társadalomtudományok alapvető vizsgálati módszereit?
- ismeri és tudja-e alkalmazni az önálló ismeretszerzés lépéseit?
- képes-e önálló megfigyelésre, kísérletezésre, eszközhasználatra, térképi mérésekre, számítások elvégzésére?
- milyen szinten képes a különféle szöveges és képi információk feldolgozására, földrajzi tartalmának kifejtésére?
- ismeri-e a legfontosabb földrajzi tényeket, jelenségeket, fogalmakat, folyamatokat?
- felismeri-e és tudja-e példákkal bizonyítani a tények, jelenségek közötti hasonlóságokat és különbségeket, oksági összefüggéseket, logikai kapcsolatokat?
- tud-e csoportosítani a megadott szempontok alapján, felismeri-e a csoportosítás szempontjait?
- képes-e a megszerzett ismereteket rugalmasan használni, alkalmazni a különféle földrajzi rendszerekben, új szituációkban és a gyakorlatban?
- hogyan tájékozódik a térképen? Milyen a térképhasználati szintje a szemléleti és a logikai térképolvasás területén?
- képes-e ismereteket szerezni ábrák, képek, tematikus térképek, adatsorok, metszetek, grafikonok, térképvázlatok elemzésével, illetve azok kiegészítésével, készítésével?
- tudja-e a természeti és a társadalmi folyamatok térbeli és időbeli változásait érzékelni, értelmezni, sorrendiségüket megállapítani, példákkal bizonyítani?
- felismeri-e a hazai, az európai és a világ gazdasági társadalmi-gazdasági folyamatok összefüggéseit, tendenciáit?
- képes-e a környezet természet és társadalom alkotta értékeinek felismerésére, sajátosságainak, mennyiségi és minőségi változásainak értékelésére?
- ismeri-e azokat a folyamatokat, amelyek globális környezeti válságjelenségekhez vezetnek?
- felismeri-e a társadalmi-gazdasági modernizáció kedvező és kedvezőtlen társadalmi-gazdasági környezeti következményeit?
- alá tudja-e példákkal támasztani a földrajzi környezet megóvásának szükségességét?
- részévé vált-e személyiségének a környezettudatos magatartás és életvitel?
- rendelkezik-e megfelelő jártassággal az adott témához illeszkedő információs anyagok és információhordozók kiválasztásában és alkalmazásában?
- megfelelő-e kommunikációs képessége az önálló ismeretszerzéshez, az információk tartalmának megértéséhez és elemzéséhez, szelektív felhasználásához; az önálló vélemény kialakításához és annak kifejezéséhez, az érveléshez, a vitához?
- milyen szinten használja a földrajz szaknyelvét?
- hogyan fejlődött a tanulási technikája, megismerési, rögzítési és felidézési módszere?
- képes-e információ- és adatgyűjtésre (pl. könyvtár, internet használatára), ezek feldolgozására; vázlat, feleletterv, kiselőadás, házi dolgozat készítésére; feladatlapok megoldására, önellenőrzésre?
- igényévé, szokásává vált-e az önművelés, a társadalmi-gazdasági-környezeti aktualitások iránti érdeklődés, nyitottság?
- képes-e azonosulni a földrajz által is közvetített értékekkel; hogyan nyilvánul ez meg szokásaiban, életmódjában, együttműködési készségében, személyiségében?

A tananyag elrendezése

5. évfolyam:	Tájékozódás környezetünkben és a térképen Az időjárás, az éghajlat Hazánk: Magyarország
6. évfolyam:	Tájékozódás a Földön A változó földfelszín
7. évfolyam:	Tájékozódás a földtörténeti időben Az Európán kívüli kontinensek természeti és társadalomföldrajza É-, Ny-, D-, Kelet-Európa és Oroszország
8. évfolyam:	Közép-Európa természeti és társadalomföldrajza Magyarország természeti adottságai, társadalmi-gazdasági jellemzői
9. évfolyam:	Tájékozódás a kozmikus környezetünkben A földi szférák kialakulása, jellemzői A természetföldrajzi övezetek A természeti és a társadalmi-gazdasági-környezeti tényezők összefüggései az övezetekben
10. évfolyam:	A világ változó társadalmi-gazdasági képe Régiók, országcsoportok, országok Magyarország Globális környezeti problémák, megoldási lehetőségeik
11-12. évfolyam:	Térképi és csillagászati ismeretek Geoszféra A vízszintes és a függőleges övezetesség A népesség és a települések A világgazdaság és ágazatainak áttekintése Magyarország természeti és társadalmi földrajza, környezeti állapota Európa és résztájainak, kiemelt országainak természeti-társadalmi-gazdasági képe Az Európán kívüli kontinensek és főbb országaik A globális válságproblémák földrajzi vonatkozásai

A tananyag elrendezésének indokai

5. évfolyam:	Készítsék elő a térképismeretek Magyarország tanítását – a térképi ismeretszerzés lépéseinek alapozásával. A haza földrajzával „korán” találkozzanak a tanulók. A közvetlen kapcsolat teremtése az Ember a természetben „Környezetünk élővilága” témakörével, így komplexebbé tenni a hazai tájak jellemzését.
6. évfolyam:	A kontinensek későbbi (7 o.) megismerését jól előkészíti a földgömbi tájékozódás és a földfelszín változásai kapcsán feldolgozott természetföldrajzi fogalmak, összefüggések rendszere. Utóbbiakat segítik a biológia – életközösségeket tárgyaló témakörei.
7. évfolyam:	A kontinensekre vonatkozó ismeretanyag azok jellegzetességeit, tipikus tájait emeli ki. Részletesebben csak a világgazdaság jelentősebb országaival foglalkozik. A távoli kontinensektől halad a megismerés Európa felé. A kontinensek természetföldrajzában megismerését segíti a biológia azonos évfolyamának távoli tájak életközösségeit bemutató témaköre.
8. évfolyam:	Közép-Európával, Magyarországgal „érettebb” korukban ismerkedjenek meg a tanulók. A társadalmi-gazdasági folyamatok összefüggéseit, hatásait így hazai példákkal támaszthatják alá.
9. évfolyam:	Az általános iskola kontinens- és országföldrajzi ismereteinek alkalmazásával itt lehet a leghatékonyabban szintetizálni, általánosítani a csillagászati, a térképészeti, a geoszféra és a földrajzi övezetekre vonatkozó tudásanyagot. Beépülhetnek a már megszerzett fizikai, kémiai ismeretek és összefüggések is. A természeti és a társadalmi környezet kölcsönhatásait feldolgozó témakör pedig logikus átvezetést biztosít a 10. évfolyam általános társadalomföldrajzához (népesség, települések).
10. évfolyam:	Tananyaga a világ változó társadalmi-gazdasági képét és globális környezeti problémáit a „legérettebb”, az e kérdések iránti legnyitottabb korban közvetíti a tanulóknak: felkészítve őket arra, hogy folyamatosan kövessék a társadalomföldrajzi változásokat, és megújítsák földrajzi-környezeti ismereteiket.
11-12. évfolyam:	Az ismeretek felelevenítése, aktualizálása, alkalmazása és a feladatmegoldásokhoz szükséges képességek egyénre szabott fejlesztése előkészíti, segíti a sikeres érettségi vizsgát.

9. ÉVFOLYAM

Kimeneti követelmények a 8. osztály végén

- Ismerje a tanuló a földi képződményeket, az alapvető természeti és társadalmi jelenségeket, folyamatokat, összefüggéseket.
- Értse a természetföldrajzi és regionális társadalmi-gazdasági folyamatok egymásutániságát, időbeli fejlődését.
- Tudja értelmezni az egyes földrészek, tájak, a megismert országok természeti és társadalmi jellemzőinek kölcsönhatásait, összefüggéseit.
- Ismerje fel a kontinensek, tipikus tájak és országok regionális sajátosságait.
- Értse meg, hogy a népek természeti és gazdasági körülményei, hagyományai meghatározzák gondolkodásmódjukat, gazdasági helyzetüket, világszemléletüket.
- Lásssa, hogy az emberek különböznek egymástól, de emberi voltukban egyenrangúak.
- A hazai tájakhoz való kötődés érdekében ismerje természeti és társadalmi értékeinket, valamint a természeti tényezők hatását és földrajzi összefüggéseit a Kárpát-medence népeinek elhelyezkedésében, hagyományaiban, településeiben és gazdasági életében.
- Ismerje az emberi tevékenységek okozta környezetkárosító folyamatok példáit és megelőzésük, elhárításuk lehetőségeit.
- Tudjon példákat mondani a nemzetközi összefogásra, együttműködésre. Az általános iskola befejezésekor legyen képes az önálló szemléleti és – tanári segítséggel – az okfejtő térképolvasásra, a különböző méretarányú és tartalmú térképeken. Ismerje az eligazodáshoz nélkülözhetetlen topográfiai fogalmakat, tudjon hozzájuk tartalmi jellemzőket kapcsolni.
- Tudja kiválasztani és használni a földrajzi és egyéb információhordozókat.
- Alkalmazza biztonsággal a szakkifejezéseket.
- Ábrázolja ismereteit egyszerű térképeken, rajzokban.
- Megfigyeléseit, tapasztalatait tudja értelmezni, értékelné, alkosson azok alapján véleményt.

Évi óraszám: 74

Heti óraszám: 2

Javasolt óraterv

Témakörök	Az órák felhasználása			
	Új ismeretek elsajátítása	Ismétlés, gyakorlás	Helyi felhasználás, kiegészítő anyag, ellenőrzés	Összes óraszám
I. Tájékozódás a kozmikus környezetben. A térkép	11	1	1	13
II. A földi szférák. A kőzetburok. A vízburok. A levegőburok	27	3	4	34
III. A természetföldrajzi övezetesség	9	1	2	12
IV. A természeti és a társadalmi-gazdasági kapcsolatrendszerek	8	1	2	11
Év végi összefoglalás	–	–	–	4
Összesen:	55	6	9	74

Célok:

- Az általános iskolai tantárgyi előzményekre tudatosan építve, az ismeretek alkalmaztatásával elősegíteni, hogy a tanulók megismerjék a Földet, mint bolygót és az emberiség életterét, annak természetföldrajzi sajátosságait, jelenségeit, fő folyamatait.
- Képessé tenni őket általánosításra, szintetizálásra, a jelenségek és folyamatok átfogó rendszerként való értelmezésére.
- A környezet természeti és társadalmi kölcsönhatásainak, összefüggéseinek feltárásával a tanulók környezettudatos gondolkodásának és tájékozottságának fejlesztése:
 - a kozmikus környezet és a Föld, mint égitest megismertetésével,
 - a Föld szféráinak és mozgásjelenségeik okainak és következményeinek megértetésével,
 - a térbeli (térképi és földgömbi) és időbeli tájékozódás kiterjesztésével,
 - a földrajzi övezetekben érvényesülő természeti és társadalmi kölcsönhatások felismertetésével,

- a természeti adottságok hasznosításának, a társadalmi-gazdasági élet eltérő feltételeinek bemutatásával a Föld különböző részein,
- a földrajzi övezetek, övek főbb környezeti problémáinak és azok lehetséges kezelési módjainak elemzésével,
- a kulcskompetenciákkal kapcsolatos készségek fejlesztésével,
- a belső motivációkra épülő környezettudatos magatartás és életmód alakításával.

I. Témakör: Tájékozódás a kozmikus környezetben. A térkép

Célok:

- Bővíteni a tanulók tájékozottságát a Földről, mint égitestről és annak kozmikus környezetéről szerzett ismeretekkel.
- Formálni valós képzetüket a világegyetemről, a Naprendszer égitestjeiről és mozgásaik törvényszerűségeiről.
- Érzékeltetni az égitestek közötti hasonlóságokat és különbségeket.
- Megértetni és alkalmaztatni a Föld mozgásai és a földi időszámítás közötti összefüggéseket.
- Valós képzet kialakítása az égitestek méreteiről, viszonyított nagyságrendjéről.
- Az égbolton megfigyelt jelenségek, folyamatok összevetése a tanultakkal.
- Felkelteni a tanulók érdeklődését az űrkutatás eredményei és aktuális eseményei iránt.
- Rendszerezni és bővíteni a földi tájékozódáshoz szükséges térképi és a topográfiai ismereteket.
- Lehetőségeket teremteni gyakorlati alkalmazásokra, feladatmegoldásokra, az információforrások használatára.
- Formálni a tanulók természettudományos világképét kémiai és fizikai ismereteik felhasználásával is.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Fejezetek a csillagászat történetéből. A Nap, mint égitest szerkezete, fizikai jellemzői, szerepe a földi életben. A Föld-típusú és a Jupiter-típusú bolygók. A Föld szerkezete. A Föld mozgásainak jellemzői és ezek következményei. A Hold jellemzői, mozgásai. A nap- és a holdfogyatkozás. Az üstökösök és a meteorok. A csillagok és a csillagrendszerek. A mesterséges égitestek és az űrkutatás szerepe a Föld megismerésében. Tájékozódás a térképen és a földgömbön.	A megismert földrajzi tér fokozatos bővítése. A térben, időben, folyamatokban való tájékozódás és tájékozottság a Földön, a Naprendszerben és a univerzumban. Eligazodás a csillagászati nagyságrendekben. A kozmikus és a földi környezeti összetevők méreteinek összevetése, a változások nagyságbeli és időbeli mértékének felismerése. A Naprendszer égitestjeinek jellemzése, mozgásaik és kölcsönhatásaik következményeinek értelmezése. Kellő kompetencia az ismeretek gyakorlati alkalmazásában: tájékozódás a csillagos égen, csillagtérképeken, éggömbön, földgömbön, modelleken. A földi tájékozódáshoz szükséges térképi ismeretek rendszerezése és bővítése. Időszámítási, mérési, helymeghatározási feladatok önálló megoldása. Önálló szemléleti és logikai térképolvasás különböző méretarányú, ábrázolásmódú, tartalmú térképen, légi fotókon, műholdfelvételeken. A tantervi topográfiai fogalmak felismerése, megnevezése térképeken, körvonalas munkatérképeken, földgömbön; tartalmi jellemzőik megfogalmazása. Eszközök, mérőműszerek gyakorlati használata. Aktuális csillagászati tartalmú információk gyűjtése. értelmezése.

II. Témakör: A földi szférák

Célok:

- Fejleszteni a tanulók természettudományos és környezettudatos gondolkodását a geoszférák jellemzőinek megismertetésével.

- Megértetni a kőzetlemezek felépítését, mozgásuk okait és típusait, azok következményeit. Felismertetni és jellemezteni a leggyakoribb ásványokat, kőzeteket, energiahordozókat, nyersanyagokat. Bemutatni a földtörténet fő időegységeit, eseményeit, képződményeit.
- Megismertetni a vízburok tagolódását, a felszíni és a felszín alatti víztípusok jellemzőit, egymással való kapcsolataikat.
- Bemutatni az időjárást és az éghajlatot kialakító és módosító tényezők szerepét a Föld különböző térségeiben.
- Megértetni a légkör alapfolyamatait.
- Beláttatni a Föld éghajlatának övezetes elhelyezkedését, a szélrendszerek övezetes kialakulását és ezek okait.
- Megértetni és példákkal alátámasztani a kőzetburok, a levegőburok és a vízburok fizikai jellemzői, mozgásjelenségei és azok következményei közötti összefüggéseket, kölcsönhatásokat.
- Alkalmaztatni a regionális földrajzi ismereteket.
- Észrevétni és példákkal bizonyítani a felszín formálódásában a külső és a belső erők hatását, pusztító és építő munkáját, a földfelszín folytonos változását.
- Beláttatni, hogy a Föld egységes rendszer, s a rajta élő ember társadalmi-gazdasági tevékenységével átalakítja környezetét.
- Felismertetni az egyén, a társadalom felelősségét a geoszféra környezeti állapotáért, az összefogás szükségességét védelmükért.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
a) A kőzetburok A Föld belső szerkezete és fizikai jellemzői. A kőzetlemezek és mozgástípusaik. A lemezmozgások következményei: a hegységképződések és kísérő jelenségeik. Az ásványok és a kőzetek keletkezése, csoportosítása. A kőzetek felismerése, vizsgálata. A földtörténet eseményei.	A Föld belső gömbhéjainak megismerése ábra, szerkezeti földgömb segítségével. A tudomány korszerű ismereteire támaszkodva a kőzetlemezek mozgásainak megértése, magyarázata folyamatábrákkal, önállóan elkészített rajzokkal. A hegységképződés típusainak értelmezése rajzok, videofilm-részletek segítségével, példákkal történő alátámasztásuk. Ásványok, kőzetek önálló megfigyelése, egyszerű vizsgálata, rendszerezése. Hazai előfordulásaik és felhasználási lehetőségeik összegyűjtése. A földtörténet időegységeinek ábrázolása időszalagon. A térbeli és időbeli tájékozódás összekapcsolása a földtörténeti események, képződmények és topográfiai példák segítségével. Kiselőadás tartása szemelvények, adatsorok gyűjtése alapján a földrengésről, a vulkánosságról.
b) A vízburok A vízburok kialakulása, tagolódása. Az óceánok és a tengerek. Vizek a szárazföldek felszíne alatt. A szárazföldek felszíni vizei. A szárazföldi jég és felszínformálása. A vizek jelentősége és védelme.	A főbb víztípusok jellemzői, mozgásaik magyarázata a fizikai ismeretek felhasználásával. A víztípusok rendszerezése. Vízrajzi alapfogalmak felismerése és jellemzése ábrák, képek segítségével. A tengerjárás magyarázata folyamatábra alapján. A tengeráramlások éghajlatmódosító hatásainak bizonyítása: tematikus térképekkel és klímadiagramokkal. A vizek hasznosítási lehetőségei – példák alapján. Esetelemzések a vízszennyeződéssel és vízvédelemmel kapcsolatban. A nemzetközi összefogás szükségességének bizonyítása a vizek védelmében – szemelvények segítségével. Gyűjtőmunka: vízrajzi statisztikai adatok összehasonlítása, számítási feladatok megoldása. Hazai vízvédelmi feladatok megfogalmazása. Házi dolgozat készítése könyvtári kutatás alapján.
c) A levegőburok A légkör kialakulása, anyaga, szerkezete. Az időjárás és az éghajlat.	A légköri szféra jellegzetességeinek ismerete, fizikai tulajdonságaik összehasonlítása. Időjárási megfigyelések önálló végzése, mérések, számítások, az eredmények ábrázolása diagramokon, grafikonokon.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A napsugárzás és a hőmérséklet. A légnyomás és a szél. A nagy földi légkörzések A monszunszél. Víz a légkörben: a csapadék. A légköri képződmények. A légkör jelentősége és védelme. A bioszféra összetett rendszere: a talaj. A főbb talajfajták és védelmük. A felszínfejlődés a belső és a külső erők kölcsönhatásában. A földfelszín nagyszerkezeti egységei, formakincseik kialakulása és változása.	Az éghajlati elemek tematikus térképeinek összehasonlító elemzése, klímadiagramokkal való egybevetése. Folyamatábra készítése és magyarázata a légkörzésről. Légköri képződmények, jelenségek felismerése műholdfelvételen, ábrakon, elemzésük. Folyamatok rajzos magyarázata. Időjárás-jelentés és időjárási térkép értelmezése. Cikkek gyűjtése a légszennyezésről, az éghajlatváltozásról és következményeiről – vitakörben történő feldolgozásuk. Talajvizsgálat, talajtérkép elemzése. Jelentőségének alátámasztása. A geoszférák kölcsönhatásának bizonyítása. Modellezés a víz, a szél, a jég felszíninformálásáról, a felszínformák változásáról. A formák felismerése képeken. Következtetés a szerkezet alapján a jellegzetes ásványkincsekre. A topográfiai fogalmak megnevezése és elhelyezése munkatérképen. Szakkifejezések pontos használata. Együttműködési készség és gyakorlottság a csoportmunkában. Az önálló ismeretszerzés igénylése és gyakorlása. A természetföldrajzi és környezeti jelenségek, folyamatok, összefüggések átfogó rendszerezése.

III. Témakör: A természetföldrajzi övezetesség

Célok:

- A tanulók ismereteinek bővítése, szemléletük formálása a földrajzi környezet térbeli és időbeli változásainak vizsgálatával, összefüggéseinek sokoldalú elemzésével.
- A csillagászati ismeretek alkalmazásával, megértetni az éghajlati övezetesség kialakulásának okait, és ezek következményeit a vízrajzi jellemzőkre, az élővilágra, a talajra, a felszínformáló folyamatokra: a természetföldrajzi övezetesség rendszerére.
- Bemutatni konkrét példákkal az egyes övezetek, övek, területek természeti feltételei és a gazdálkodás jellemzői közötti kapcsolatokat.
- Megismertetni a tanulókkal az övezetek, övek fő környezeti problémáit és megoldásuk lehetőségeit.
- Alkalmaztatni az előzetesen megszerzett regionális földrajzi ismereteket.
- Segíteni a tanulókat a természeti folyamatok rendszerezésében, az általánosításban.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Az éghajlati és a földrajzi övezetesség. A szoláris és a valós éghajlati övezetek. A forró övezet. A mérsékelt övezet. A hideg övezet. A függőleges övezetesség.	Az éghajlati és a természetföldrajzi övezetesség rendszerének és jellemzőinek ismerete. Ábra készítése és magyarázata a földrajzi szélességtől függő felmelegedésről, a szoláris éghajlati övezetekről. Az övezetek, övek, területek, vidék sajátos vonásainak bemutatása. Rendszerezés. Az övezetesség kategóriáinak elhelyezése munkatérképen, topográfiai példák megnevezése. Az öv, terület, vidék jellegzetességeinek felismerése tematikus térképen, képen, klímadiagramon, ábrán. Tájleírás a tipikus tájakról. A kontinensekről, tájakról szerzett ismeretek alkalmazása az övezetesség rendszerében. Példák segítségével bemutatni a táj eltartó képességét, a társadalom lehetőségeit az övezetesség különböző egységeiben. Keresztmetszeti ábra készítése és elemzése a függőleges övezetességről.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
Az övezetek, övek, területek fő környezeti problémái.	A gazdálkodás területi típusainak jellemzése legfontosabb természetű növényeinek, tenyésztett állatainak kiemelésével. A vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség összehasonlítása. Cikkek gyűjtése és feldolgozása csoportmunkában az övezetek, övek, területek ökológiai problémáiról, a gazdasági hasznosítás okozta károkról.

IV. Témakör: A természeti és a társadalmi-gazdasági környezet kapcsolatrendszere

Célok:

- A tanulók földrajzi-környezeti gondolkodásának, szemléletének fejlesztése a természetföldrajzi adottságok és a társadalmi-gazdasági jelenségek, folyamatok összefüggéseinek vizsgálatával.
- Annak megértetése, hogy a társadalom életének a természet által nyújtott feltételei nagy mértékben eltérnek a Földön, ezért az erőforrások hasznosítása, az ember és környezetének kapcsolata is különböző.
- A népesség, a településtípusok területi elhelyezkedésének, a népesedési folyamat, a népességmozgások okainak feltárása a földrajzi övezetességgel való összefüggésükben.
- A tanulók érdeklődésének felkeltése különféle népességi, nemzetiségi és társadalmi csoportok értékei, életformája iránt – a társadalmi és gazdasági élet összefüggései kapcsán.
- Annak bizonyítása, hogy a Föld egységes rendszer, amelyben a természet és a társadalom törvényszerűségei egyaránt érvényesülnek.
- Biztosítani a sokrétű társadalomföldrajzi információkhoz való hozzájutást és a társadalomtudományok feldolgozási módszereinek gyakorlását.
- Alkalmaztatni a tanulókkal a témakörhöz kapcsolódó topográfiai követelményeket.
- Ismereteik szabatos megfogalmazása, vitában való érvényesítése.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A természeti és a társadalmi környezet. A világ népességének gyarapodása. A népesség összetétele. A népesség földrajzi eloszlása. A települések földrajzi jellemzői. A településtípusok. Az urbanizáció.	A természeti és a társadalmi környezet összetevőinek rendszerezése és kölcsönhatásaik bizonyítása példákkal. A demográfiai robbanás, a népesedési folyamat fő problémáinak bemutatása a Föld különböző térségeiben ábrák, diagramok segítségével. A természetes szaporodás, a népsűrűség kiszámítása. Korfa önálló értelmezése, típusainak összehasonlítása. Természeti adottságok tematikus térképeinek összevetése a népsűrűség eloszlásával, az emberfajta elterjedésével, a településhálózattal. Az elöregedő és a fiatalodó társadalmak korösszetételéből adódó társadalmi-gazdasági következmények bemutatása példákban. Népességmutatókra vonatkozó statisztikai adatsorok önálló elemzése. A foglalkozási szerkezet és a gazdasági fejlettség összefüggésének bizonyítása. A települések csoportosítása szerepkör, alaprajz szerint, példák bemutatása. Ábrák, képek, térképek, leírások segítségével a földrészek településeinek felismerése, övezeteik jellemzése. A nagyvárosi élettel járó társadalmi és környezeti gondok bemutatása vita keretében. Életképek, életmódok a különféle településtípusokon – gyűjtőmunka, illetve filmek, olvasmányok felhasználásával. A kontinens- és országföldrajzban tanultak alkalmazása a témakörben és a topográfia rögzítése munkatérképeken.

A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak

A középfokú földrajztanítás az általános iskolában megismert névanyag új szempontok szerinti feldolgozását és alkalmazását is szükségessé teszi. Ezeket a mellékletben soroljuk fel.

Új topográfiai fogalmak

Afrikai-lemez, Antarktisz-lemez, Atacama-sivatag, Ausztrál-indiai-lemez, Azori-szigetek, Csendes-óceáni-lemez, Dél-amerikai-lemez, Észak-amerikai-lemez, Eurázsiai-lemez, Fülöp-lemez, Gondwana, Grossglockner, Japán-árok, Kaledóniai-hegységrendszer, Krakatau, Laurázsia, Líbiai-sivatag, Mariana-árok, Mount St. Helens, Mt. Pelée, Namib-sivatag, Nasca-lemez, Pangea, Popocatépetl, Szent Gotthárd-hágó, Takla-Makán, Teleki-vulkán, Turáni-alföld, Variszkuszi-hegységrendszer.

Bóden-tó, Brahmaputra, Csád-tó, Duna-delta, Erie-tó, Eufrátesz, Felső-tó, Genfi-tó, Gyilkos-tó, Hévízi-tó, Huron-tó, Holt-tenger, IJssel-tó, Ladoga-tó, La Plata, Lengyel-tóhátság, Mekong, Michigan-tó, Niagara-vízesés, Ontario-tó, szegedi Fehér-tó, Szelidi-tó, Szent Anna-tó.

Követelmények a tanév végén

A tanuló:

- rendelkezzen biztos természettudományos ismeretekkel a világegyetemről, a Naprendszer égitestjeiről; tudja azokat jellemezni, s ennek során alkalmazni fizikai és kémiai ismereteit,
- értse és tudja magyarázni az égitestek közötti kapcsolatokat, mozgástípusokat és ezek következményeit,
- tudja összehangolni megfigyeléseit, tapasztalatait a tanultakkal,
- rendelkezzen valós képzetekkel az égitestek egymáshoz viszonyított méreteiről, igazodjon el a csillagászati nagyságrendekben,
- legyen képes önálló feladatmegoldásra: a térképi és csillagászati ismeretekhez kapcsolódó mérésre, helymeghatározásra, időszámításra,
- ismerje a geoszférák kialakulását, felépítését, szerkezetét; fő jelenségeiket, folyamataikat és azok következményeit,
- tudja példákkal bizonyítani a kőzetburok, a vízburok és a levegőburok közötti oksági összefüggéseket, kölcsönhatásokat és a mindennapi életre gyakorolt hatásaikat,
- értse és támassza alá konkrét példákkal a földrajzi övezetesség megnyilvánulásait, a bennük érvényesülő természeti és társadalmi kölcsönhatásokat a Föld különböző részein,
- ismerje az egyes geoszférák, a földrajzi övezetek és övek fő környezeti problémáit, megoldásuk lehetőségeit,
- értse meg, hogy a természet által nyújtott feltételek, erőforrások eltérőek a Földön és hasznosításuk mértéke, módja is különböző,
- lássa be a népesség, a települések elhelyezkedésének, a gazdálkodás lehetőségeinek összefüggéseit a földrajzi övezetességgel,
- tudja, hogy a Föld egységes rendszer, ahol a természeti és a társadalmi törvényszerűségek egyaránt érvényesülnek,
- rendelkezzen mind a természeti, mind a társadalomföldrajzi információk feldolgozásához szükséges elemi módszerek alkalmazásának képességeivel.
- alkalmazza a regionális földrajzban eddig megszerzett ismereteit az egyes témakörök feldolgozásakor.

10. ÉVFOLYAM

Évi óraszám: 74

Heti óraszám: 2

Javasolt óraterv

Témakörök	Az órák felhasználása			
	Új ismeretek elsajátítása	Ismétlés, gyakorlás	Helyi felhasználás, kiegészítő anyag, ellenőrzés	Összes óraszám
I. A világ változó társadalmi-gazdasági képe	22	2	3	27
II. A világ régiói, országcsoportjai, országai	25	3	4	32
III. A globális problémák földrajzi vonatkozásai	8	1	2	11
Év végi összefoglalás	–	–	–	4
Összesen:	55	6	9	74

Célok:

- Az általános iskolában elsajátított regionális földrajzi ismeretekre építve, azokat alkalmaztatva és kiegészítve elősegíteni, hogy a tanulók megismerjék a Föld különböző térségeinek gazdaságát, sajátos társadalmi képét, a világgazdaság fő folyamatait.
- Képessé tenni őket a társadalmi-gazdasági változások térbeli és időbeli átrendeződésének megértésére; a társadalom, a világgazdaság működésének egységes rendszerként való értelmezésére.
- A helyi, a regionális és a globális folyamatok és összefüggések bemutatásával a tanulók társadalomról és gazdaságról alkotott képét, környezettudatos gondolkodását és tájékozottságát fejleszteni:
 - az egyre növekvő társadalmi igények kielégítéséért folyó termelőtevékenység eltérő vonásainak és teljesítményeinek bemutatásával a Föld jellegzetes térségeiben,
 - a különböző fejlettségi szintű országcsoportok, országok jellegzetes társadalmi, gazdasági és környezeti gondjainak feltárásával,
 - a globális környezeti problémák földrajzi vonatkozásainak bemutatásával,
 - a nemzetközi összefogás szükségességének felismertetésével a társadalmi-gazdasági-környezeti kérdések megoldásában,
 - a szűkebb közösség, az ország, a régió, a világ problémáinak megoldására irányuló készség, felelős magatartás alakításával,
 - a társadalomtudományok vizsgálódási módszereinek, információ-forrásainak alkalmaztatásával,
 - az információk szelektív felhasználásával, igazságtartalmuk bizonyításával vagy cáfolásával; alternatív lehetőségek keresésével a problémamegoldások során: vitával, érveléssel, az önálló vélemény tárgyszerű megfogalmazásával,
 - a múlt és a jelen társadalmi folyamatairól, jelenségeiről szerzett ismeretek segítségével tendenciák érzékelése, meglátása,
 - más tantárgyakban, illetve az iskolai oktatás keretén kívül szerzett ismereteik, tapasztalataik integrálásával, rendszerben történő gondolkodással,
 - annak az igénynek a kialakításával, hogy a középiskola befejezése után is folyamatosan gyarapítsák földrajzi ismereteiket,
 - használják földrajzi ismereteiket, kompetenciáikat állampolgári szerepük gyakorlása során.

I. Témakör: A világ változó társadalmi-gazdasági képe

Célok:

- A tanulók társadalomképének formálása a társadalmi-gazdasági folyamatok térbeli és időbeli nyomon követésével.
- Bemutatni a gazdaság működését, fő ágazatainak fejlődését, kiemelten a tercier és az információs szektor előretörését.
- Megértetni és példákkal bizonyítani a világgazdaság globalizálódását, a multinacionális vállalatok szerepét a folyamatban.
- Megismertetni a piacgazdaság jellemzőit, az integrációk formáit és szerepüket.
- Felismertetni a tőke szerepét a világgazdaságban és a nemzetgazdaságban.
- Feltárni és példákkal igazolni a gazdaság területi szerveződésének összefüggéseit és következményeit, a kölcsönös függőséget.
- Megértetni a termelés és a fogyasztás ellentmondásait, térbeli elkülönülését, növekedésének korlátait.
- Beláttatni, hogy a társadalmi-gazdasági problémák megoldása a tudomány, a technika, a gazdasági és a politikai tényezők összehangolását, a nemzetközi összefogást igényli.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A gazdasági szerkezet és átalakulása. A piacgazdaság. A nemzetgazdaság. A globalizáció és az integráció folyamata. A tercier ágazat. Az információs ágazat. A tőke nemzetközi áramlása. A világgazdasági szerepkörök térbeli és időbeli változásai. A gazdaság és a környezet állapota. Nemzetközi szervezetek és együttműködések. A pénz a világgazdaságban. A nemzetközi tőkeáramlás.	A gazdasági mutatók értelmezése, elemzése. Séma készítése a gazdaság felépítéséről. Példák a világgazdaság globalizációjára, a multinacionális vállalatok szerepére. Az infrastruktúra szerepének értékelése a társadalmi-gazdasági életben. A közlekedési ágazatok összehasonlítása tematikus térképek, statisztikai adatsorok felhasználásával. A harmadik és a negyedik szektor szerepének bemutatása a világgazdaságban és a társadalmi életben. Példák gyűjtése az egyes gazdasági ágak okozta környezet-szennyezésről, csökkentésük lehetőségeiről. Esetelemzések. Kiselőadás a nemzetközi szervezetek szerepéről és ezekben hazánk részvételéről. Sztuációs játék a globalizáció és a nemzetgazdaságok kapcsolatrendszeréről, a tőzsde működéséről. Pénzügyi aktualitások értelmezése gazdasági folyóiratok, cikkek felhasználásával.

II. Témakör: A világ régiói, országcsoportjai, országai

Célok:

- A tanulók valós társadalomképének kialakítása friss, hiteles ismeretek nyújtásával a Föld különböző térségeinek társadalmi-gazdasági életéről, a világgazdaságban betöltött szerepéről; azok változásáról, területi átrendeződéséről, a társadalmi-gazdasági folyamatok időbeli léptékéről.
- Megértetni a gazdaság területi szerveződésének összefüggéseit és következményeit.
- Bemutatni a világgazdasági centrumok és a peremterületek szerepkörének és kapcsolatrendszerének alakulását példákon keresztül.
- Alátámasztani a világ változó gazdasági képét, sokféleségét a különböző szerepet betöltő régiók, országcsoportok és országok kiemelésével, hangsúlyosan az Európai Unió és Magyarország világgazdasági és regionális térszervező szerepét.
- Felkelteni a tanulók érdeklődését más kultúrák, népek iránt.
- Elmélyíteni a nemzettudatukat, pozitív viszonyulásukat a közös európai értékekhez.
- Felismertetni az európai egység alakulásának jelentőségét és ellentmondásait hazánk életében.
- A feldolgozás során támaszkodni a történelmi és állampolgári ismeretekre, a történeti szemléletmódra és ismeretszerzési képességekre.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A gazdasági pólusok kialakulása. A világgazdaság erőterei: Észak-Amerikában (az USA); Kelet- és Délkelet-Ázsiában (Japán, a „kistigrisek”, az iparosodás második körének országai); az Európai Unió, (magterületének és peremvidékének országai). A fejlődő országok általános jellemzői. A fejlődő országok szerepe a világgazdaságban. Az egyedi szerepkörök példái: A Benelux-államok. Svájc. Izrael, Törökország. Egyiptom. India. Kína. A kőolajra épülő gazdaságok. A „banánköztársaságok”. Az „adóparadicsomok”. Magyarország helye, szerepe a nemzetközi folyamatokban. A gazdasági rendszerváltás sajátosságai hazánkban. Gazdaságunk húzóágazatai. Az ipar. Az élelmiszeripar. Az idegenforgalom A külkereskedelem. Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk földrajzi alapjai.	A világgazdasági pólusok kialakulása okainak, időbeli és térbeli átrendeződésének magyarázata. Jelentőségük alátámasztása adatsorok, diagramok, tematikus térképek segítségével. Az integráció szükségének az együttműködés bővülésének, a tagállamok társadalmi-gazdasági életére gyakorolt hatásainak bemutatása az Európai Unió példáján. A periféria-helyzet társadalmi-gazdasági jellemzői. A centrum és a periféria országainak összehasonlítása, kapcsolatuk alátámasztása példákkal. Az egyoldalú gazdasági szerepkör következményeinek bizonyítása képek, adatok, szemelvények, aktualitások segítségével. A kiemelt egyedi szerepkörű országok sajátos társadalmi-gazdasági képének, világgazdasági jelentőségének bemutatása. Leírás készítése a kiválasztott egyedi szerepkörű ország tanulójának, családjának életéről. Terméklisták összeállítása. Példák hazánk és a kiemelt országok gazdasági kapcsolatainak bemutatására. Gazdasági mutatók összehasonlítása, hazai és nemzetközi vonatkozású következtetések megfogalmazása. Aktuális hírek, cikkek értelmezése. A magyar nemzetgazdaság jellemzése. A piacgazdaság működésének, a tulajdonformák, a gazdaság területi és szerkezeti átrendeződésének bizonyítása ábrák, tematikus térképek, statisztikai adatok, diagramok segítségével. Példák gyűjtése a külföldi tőke szerepére hazánkban. Természeti erőforrásaink értékelése. A gazdasági ágazatok eltérő szerepének bizonyítása a nemzetgazdaságban statisztikai adatsorok, diagramok felhasználásával. Az ipar szerkezeti és területi átalakulásának, fő telephelyeinek bemutatása térképek segítségével. Piacképes hazai termékek (hungarikumok) listájának összeállítása. Az élelmiszeripar szerepének értékelése a nemzetgazdaságban – önállóan választott források felhasználásával. Idegenforgalmi adottságaink értékeinek ismertetése. Tablók összeállítása. Kiselőadás: a világörökség részei hazánkban. A külkereskedelem szerepének értékelése hazánk gazdaságában. Az áruösszetétel és a főbb kereskedelmi partnerek bemutatása ábrák, adatok segítségével. Példák, aktualitások gyűjtése hazánk és az EU kapcsolatainak alakulásáról. Vita hazánk integrációs törekvéseiről, eredményeiről.

III. Témakör: A globális problémák földrajzi vonatkozásai

Célok:

- A globális környezeti problémák földrajzi vonatkozásainak összegzésével megértetni a környezeti válság kialakulásának okait és folyamatát.
- Beláttatni a termelés és a fogyasztás növekedési korlátait, a fogyasztói társadalom szerepét a környezeti és a gazdasági problémák globalizálódásában.
- Példákkal igazolni a helyi, a regionális és a globális környezeti kérdések összefüggéseit, a nemzetközi összefogás szükségességét a problémák megoldásában.

- A környezettudatos gondolkodás, az értékörző szemlélet kialakítása, az egészséges környezet és a fenntartható fejlődés megőrzéséért.
- Hozzájárulni ahhoz, hogy a tanulók felelős, a környezetért tenni akaró állampolgárokká váljanak.

Tartalom	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
A túlnépesedés, a népességmozgás.	A környezeti válság okainak és kialakulásának értelmezése.
Az éhezés és a szegénység.	A világ globális környezeti és gazdasági válságainak bemutatása konkrét példáik és előfordulási helyeik ismertetésével.
A nyersanyag- és energiaválság.	A globális problémák felismerése hírekben, természeti és társadalmi jelenségekben, folyamatokban.
Az urbanizáció környezeti következményei.	A témakörhöz kapcsolódó adatok gyűjtése, ábrák, szemelvények értelmezése.
A geoszféra környezeti károsodásai.	Prognózis készítése a várható népességszámról, a vízhiány alakulásáról, az energiaigény növekedéséről.
A fenntartható fejlődés.	Javaslat összeállítása a víz-, a nyersanyag- és energiatakarékos életmódra, gazdálkodásra.
Nemzetközi összefogás a környezet védelméért.	Néhány nemzetközi környezetvédő szervezet megnevezése tevékenységének ismertetése.
	A fenntartható fejlődés lehetőségeinek és korlátainak értelmezése vita, szituációs játék keretében.

A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak

A középfokú földrajztanítás az általános iskolában megismert névanyag új szempontok szerinti feldolgozását és alkalmazását is szükségessé teszi. Ezeket a mellékletben soroljuk fel.

Új topográfiai fogalmak

asszuáni Nagy-gát, Kuznyecki-medence, Száhel-öv, Szilícium-völgy;
Arab Emírségek, Bolívia, Chile, Csád, Guinea, Irán, Kenya, Kuvait, Líbia, Libéria, Málta, Marokkó, Monaco, Nicaragua, Tunézia,
Bahama-szigetek, Bali, Dominika, Kanári-szigetek, Panama, Seychelle-szigetek,
Alexandria, Antwerpen, Atlanta, Cseljabinszk, Csernobil, Dallas, Dnyepetrovorsz, Donyeck, Dortmund, Duisburg, Europoort, Fokváros, Galati, Hannover, Haifa, Houston, Jeruzsálem, Kobe, Krasznójarszk, Kyoto, Manila, Mekka, Ostrava, Perth, Randstad, Rijád, Szczecin, Seattle, Tel Aviv-Jaffa, Theszaloníki, Trieszt, Uszty-Ilmszk, Várna, Zürich.

Követelmények a tanév végén

A tanuló:

- ismerje a gazdaság működésének folyamatát, fő ágainak jellemzőit, kiemelten a terciér és az információs szektor szerepét,
- tudja jellemezni a piacgazdaságot,
- értse a nemzetgazdaságok, az integrációk és a multinacionális vállalatok szerepét napjaink világgazdaságában, s tudja ezeket példákkal bizonyítani,
- ismerje fel a tőke szerepét a világgazdaság globalizálódásában,
- igazolja példákkal a világgazdasági szerepekörök térbeli és időbeli átrendeződését, értse azok okait,
- rendelkezzen hiteles ismeretekkel a Föld világgazdasági erőtereiről, legjelentősebb országcsoportjairól, országairól. Vegye észre hasonlóságait és különbségeit,
- értse az összefüggést a világgazdasági centrumok és perifériák szerepkörök között, tudja ezeket példákkal alátámasztani,
- ismerje fel és indokolja az európai integráció jelentőségét és ellentmondásait hazánk társadalmi-gazdasági életében, valamint hazánk szerepét a regionális térszerveződésben,
- legyenek friss, aktuális ismeretei Magyarország társadalmi-gazdasági sajátosságairól, gazdaságának húzóágazatairól,
- értse meg és tudja példákkal bizonyítani a fogyasztói társadalom szerepét a világ környezeti és gazdasági problémáinak kialakulásában és azok világméretűvé válásában,

- igazolja példákkal a helyi, a regionális és a globális környezeti problémák összefüggéseit és a megoldásukhoz szükséges nemzetközi összefogás szerepét,
- legyen képes különféle információhordozók földrajzi-környezeti tartalmának, önálló feldolgozására, értelmezésére, a hozzájuk kapcsolódó véleményalkotásra.

Kimeneti követelmények a 10. osztály végén

- Tudjon a tanuló helymeghatározásokat végezni a térképen, a földgömbön.
- Legyen képes térképi, időszámítási feladatok megoldására.
- Ismerje a geoszférák legfontosabb folyamatait és hatásukat a mindennapi életre.
- Rendelkezzen valós képzetekkel a környezet földrajzi elemeinek méretéről, a számokkal kifejezhető időbeli változások nagyságrendjéről.
- Ismerje a földrajzi övezetesség összetevőit.
- Támassza alá példákkal a bennük érvényesülő természeti és társadalmi kölcsönhatásokat.
- Értse a népesség földrajzi eloszlását és a települések elhelyezkedését meghatározó tényezőket.
- Tudja jellemezni a gazdasági élet fő ágait, ágazatait.
- Mutassa be szerepük, jelentőségük változását.
- Ismerje a világ gazdaság pólusait, a gazdaságban betöltött szerepüket.
- Értse az integrációs folyamat lényegét és fokozatait.
- Legyenek biztos ismeretei az egyes térségek, gazdasági régiók történeti és területi átrendeződéséről.
- Mutassa be a környezetkárosító tényezők földrajzi okait.
- Ismerje és igazolja példákkal a globális környezeti és gazdasági problémák kialakulását, mérséklésük lehetőségeit.
- Legyen képes a földrajzi-környezeti tartalmú információhordozók (különféle méretarányú és tartalmú térképek, statisztikai kiadványok, lexikonok, folyóiratok, szakirodalom, képek, filmek, CD-romok, internet stb.) tartalmának értelmezésére információk, önálló gyűjtésére és azok feldolgozására.
- Tudja megmutatni térképeken, bejelölni kontúrtérképeken a topográfiai fogalmakat; megfogalmazni azok földrajzi tartalmi jegyeit.
- Alkalmazza a megszerzett kulcskompetenciákat, amelyek megerősítéséhez, rendszerezéséhez a földrajz tanulása-tanítása hozzájárult.
- Földrajzi tanulmányainak befejezése után is legyen igénye a földrajzi-környezeti problémák megismerésére, megértésére.
- Személyiségét jellemezze a környezete iránt érzett felelősségtudat és tenni akarás.

11-12. ÉVFOLYAM

Felkészítés a középszintű érettségi vizsgára

Heti óraszám mindkét évfolyamon: 1,5-1,5 óra

A két évfolyam össz-óraszám: 111 óra

Az óraszámok természetesen egy évfolyamra is *összevonhatók*, de átgondolandó, hogy mennyiben lesz hatékony az új típusú érettségire való felkészítés, ha nem jelenik meg minden évfolyamon a földrajztantárgy, ha nem lesz folyamatos a tanulása.

Azt is javasoljuk, hogy ha a helyi *lehetőségek* megengedik, s a középszintű érettségit választó tanulók száma indokolja, heti 2-2 órás kurzust szervezzenek erre a szintre is. Az érettségi követelmények ismeretében úgy értékeljük, hogy a tantárgy új tartalmi és sokoldalú képességfejlesztési követelményei a bővebb időkeretben biztonságosabban teljesíthetők. Nem csak az *óraszám*, de a *tematika összeállítása* is módosítható a helyi igények, a tanulók felkészültsége alapján, a differenciálás érvényesítésével.

Javasolt óraterv:

Témakörök	Óraszámok
I. Térképi és csillagászati ismeretek	6
II. A geoszférák	20
III. A vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség	6
IV. A népesség és a települések	6
V. A világ gazdaság és ágazatainak áttekintése	15
VI. Magyarország természeti és társadalmi-gazdasági földrajza, környezeti állapota	20
VII. Európa és részterületeinek, kiemelt országainak természeti, társadalmi-gazdasági képe	18
VIII. Az Európán kívüli kontinensek és főbb országainak természeti és társadalmi-gazdasági képe	16
IX. A globális problémák földrajzi vonatkozásai	4
Összesen:	111 óra

Megjegyzés: a térképismeretek, a térképen és a térképpel végzett gyakorlatok, a topográfiai ismeretek rögzítése, elmélyítése és magasabb szintre emelése minden témakörben kiemelt feladat!

Célok:

Felkészíteni a jelölteket az érettségi vizsga sikeres letételére, a földrajzi-környezeti ismeretek és kompetenciák középszintnek megfelelő, gyakorlat-központú teljesítésére:

- a köznapi műveltség részét képező friss, aktuális tényismeretekkel,
- az ismeretek és a mindennapi életben tapasztalt természeti-társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok és jelenségek összekapcsolódásával, értelmezésével, és magyarázatával,
- a praktikus ismeretek alkalmazásával,
- a jelenségek, folyamatok átfogó rendszerként való értelmezésével, általánosítással, a szintézis megfogalmazásával,
- a földrajzi-környezeti témákhoz kapcsolódó információhordozók kiválasztásával, információtartalmuk feldolgozásával: konkrét adatok, tények megállapításával, tendenciák érzékeltetésével; az információk szelektív felhasználásával,
- a földrajzi-környezeti ismeretek összefüggéseinek és kölcsönhatásainak felismerésével, példákkal történő bemutatásával,
- különböző típusú térképek információ-tartalmának olvasásával, magyarázatával,
- a topográfiai ismeretek rögzítésével térképvázlatokon, kontúrtérképeken,
- adatok ábrázolásával, egyszerű gyakorlati és számítási feladatok megoldásával,

- térképvázlatok, sematikus vázlatrajzok készítésével,
- a földrajzi-környezeti szemléletet és gondolkodás elemi érvényesítésével, az önálló véleményalkotás biztosításával és gyakorlásával,
- a környezettudatos, értékőrző életmód, a környezetért felelős magatartás példáival,
- a társadalomföldrajzi szemlélet előtérbe helyezésével,
- az írásbeli vizsgára történő felkészülés-felkészítés kapcsán az újszerű feladattípusok és megoldásuk gyakorlásával, készségszintű elsajátításával,
- a szóbeli vizsga eredményességét segítő szabatos szaknyelv használatával, a felelet logikus felépítésével; feleletterv, témavázlat készítésével, forráselemzéssel.

A témakörök kiemelt fejlesztési feladatait kerettantervünk előző fejezetei tartalmazzák (7–10. osztály)

Az érettségi követelmények egy része az általános iskolai tananyaghoz kapcsolódik (pl. a regionális földrajz), így a felkészítéshez-felkészüléshez szükséges azok áttekintése, felfrissítése, aktualizálása is.

Mivel az érettségi követelmények szervesen az előző évfolyamok ismeretanyagára épülnek, fejlesztési feladataikat tartalmazzák, a felkészítés során a szintézis megteremtése, az ismeretek újraértelmezése, magasabb szintre emelése a földrajzi kompetenciák megerősítése, alkalmazása jelenti a további fejlesztést. Az alábbiakban a lehangsúlyosabb feladatokat összegezzük:

A témakörök lehangsúlyosabb fejlesztési feladatai

Témakör	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
I. Térképi és csillagászati ismeretek	A térképek jelrendszerének alkalmazása. Időszámítási, mérési, helymeghatározási, számítási feladatok önálló megoldása. Szemléleti és logikai térképolvasás eltérő méretarányú és tartalmú térképeken. Légi fotók, műholdfelvételek, keresztmetszetek, tömbszelvények elemzése, térképekkel való összevetése. Tematikus térképek összehasonlító elemzése. Tájékozódás a csillagos égen, csillagtérképeken, ég- és földgömbön, modelleken. Eligazodás a csillagászati nagyságrendekben. A Naprendszer tagjainak jellemzése, mozgásaik, kölcsönhatásaik következményeinek magyarázata ábrák segítségével, egyszerű rajzok készítésével. Példákkal alátámasztani az úrkutatás eredményeinek gyakorlati hasznosíthatóságát.
II. A geoszférák a) a kőzetburok	A földtörténet nagy időegységeinek ismerete. Térbeli és időbeli tájékozódás a földtörténet fő eseményeinek, képződményeinek és topográfiai példáinak összekapcsolásával. A Föld, illetve a kőzetburok felépítésének, a kőzetlemezek mozgásainak, ezek következményeinek értelmezése folyamatábrák segítségével. A hegységképződés típusainak alátámasztása példákkal. A vulkáni működés típuspéldái. A hegységek csoportosítása szerkezetük, formakincsük és magasságuk szerint. Az ásványok és a kőzetek felismerése, jellemzőik összehasonlítása, rendszerezése. Példák előfordulásukra és felhasználásukra. A Föld nagyszerkezeti egységeinek jellemzése, előfordulásuk példái, megnevezésük kontúrtérképen, gazdasági jelentőségük bemutatása. A felszínformák felismerése képeken, ábrákon, modelleken. Példáik megnevezése és megmutatása a térképen.
b) vízburok	A vízburok kialakulásának, a víz körforgásának magyarázata. A főbb víztípusok jellemzése, hasonlóságai és különbségeik megfogalmazása. Mozgásaik magyarázata és ezek következményeinek példái – tematikus térképek felhasználásával. Vízrajzi alapfogalmak felismerése és jellemzése ábrák, képek, adatsorok segítségével. Számítási feladatok megoldása. A vizek felhasználásának lehetőségei, a vízvédelem és a takarékos vízhasználat példái; a nemzetközi összefogás szükségességének bizonyítása a vízvédelemben.

Témakör	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
c) a levegőburok	A gleccserek és a belföldi jégtakaró munkájának bemutatása. Az általuk formált képződmények felismerése. A légkör összetevőinek csoportosítása. Az egyes szférák fizikai jellemzőinek, jelenségeinek összehasonlítása. A levegő felmelegedésének és lehűlésének magyarázata, módosító tényezők bizonyítása példákkal. Az üvegházhatás rajzos magyarázata. Hőmérséklet-számítások, adatok grafikus ábrázolása. Tematikus térképek összehasonlító elemzése, klímadiagramokkal való összevetése. Időjárás-jelentés és időjárási térkép értelmezése. Légköri képződmények, jelenségek felismerése térképen, műholdfelvételen. Egyszerű folyamatábra készítése és elemzése az általános légkörzés rendszeréről. A szél felszínalakító munkájának bemutatása. A szél által formált képződmények felismerése ábrán, képen.
III. A vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség	Az éghajlati és a természetföldrajzi övezetesség és rendszerének értelmezése. Az egyes övezetek, övek, területek/vidék sajátos vonásainak bemutatása. Az övezetesség egységeinek elhelyezése munkatérképen, topográfiai példák megnevezése. Képek, leírások alapján az övezetesség tipikus tájainak felismerése. Klímadiagramok összehasonlító értelmezése. Példák alapján bemutatni a táj eltartóképeségét, a gazdálkodás lehetőségeit az övezetesség egyes kategóriáiban. A gazdálkodás területi típusainak jellemzése, a termesztett növények, tenyésztett állatok kiemelésével, térképen történő bemutatásával. Adatok gyűjtése. A függőleges földrajzi övezetesség magyarázata keresztmetszeti ábra alapján. A forró és a mérsékelt övezeti függőleges övezetesség gazdálkodásának összehasonlítása. Az övezetek, övek, területek környezeti problémáinak példái, megoldási lehetőségei.
IV. A népesség és a települések	A népsűrűség, a természetes szaporodás kiszámítása. Korfa adatainak leolvasása és értelmezése. A demográfiai robbanás és a népesedési folyamat okainak és következményeinek bemutatása a Föld különböző térségeiben. Tematikus térképek összehasonlító elemzése (népsűrűség, emberfajta). Népességmutatók statisztikai adatsorainak magyarázata. A települések csoportosítása különböző szempontok szerint. Ábrák, térképek, leírások segítségével a települések jellemzése. A nagyvárosi élet okozta társadalmi és környezeti problémák példái. Szemelvények, aktuális forrásanyagok értelmezése a témakörhöz kapcsolódóan. A tantervben felsorolt topográfiai (települések) követelmények megmutatása a térképen, megnevezése kontúrtérképen.
V. A világgazdaság és ágazatainak áttekintése	A gazdasági ágazatok, ágak rendszerezése, szerepük bemutatása. A gazdasági fejlettség fő mutatóinak értelmezése, a különböző fejlettségű országok példái. A globalizáció folyamatának és a multinacionális cégek működésének bemutatása példák segítségével. A mezőgazdaság területi típusainak elhelyezése a térképen és jellemzésük. Statisztikai adatsorok, diagramok elemzésével a gazdaság ágazataiban jelentkező mennyiségi és térbeli változások, tendenciák megállapítása. A telepítő tényezők szerepének és átértékelődésének bemutatása az iparvidékek és ágak példáival, aktualitások felhasználásával.

Témakör	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
VI. Magyarország természeti és társadalmi-gazdasági földrajza, környezeti állapota	A világ nagy ipari körzeteinek, városainak, az energiahordozók lelőhelyeinek bemutatása a térképen. A harmadik és a negyedik szektor jelentőségének bizonyítása adatok, diagramok segítségével, egyéb forrásanyagok felhasználásával. A költségvetést összetevők, az infláció-változások bemutatása adatok, példák segítségével. Az egyes gazdasági ágak okozta környezetszennyezés, csökkentésük lehetőségeinek bemutatása példák segítségével. A Kárpát-medence földtörténeti eseményeinek magyarázata földtörténeti táblázat, folyamatábra segítségével. Példák felsorolása a főbb képződmények, kőzetek előfordulásaira. A medence-jelleg következményeinek bizonyítása az éghajlati, vízrajzi, közlekedési, környezeti sajátosságokkal. Az éghajlat, a vizek, az élővilág és a talaj jellemzőinek bemutatása tematikus térképek, diagramok segítségével. Hazánk népességének és településeinek jellemzése diagram, adatsorok, korfa, tematikus térképek, alaprajzok, ábrák segítségével. Településeink megnevezése kontúrtérképen. A magyar nemzetgazdaság mutatóinak összehasonlítása nemzetközi mutatókkal, következtetések megfogalmazása. Az országon belüli regionálisan eltérő adatok magyarázata tematikus térképek felhasználásával. Hazánk természeti erőforrásainak értékelése, a gazdaság fő ágazatainak jellemzése. Az ipar szerkezeti és területi átrendeződésének, fő telephelyeinek bemutatása adatok, diagramok, tematikus térképek segítségével. Az élelmiszergazdaság szerepének értékelése források felhasználásával. A külkereskedelem szerepének igazolása hazánk gazdaságában adatsorok, ábrák segítségével, az áruösszetétel és a főbb kereskedelmi partnerek bemutatásával. Integrációs törekvéseink példái. Idegenforgalmunk fő körzeteinek, értékeinek ismertetése térképek, fotók, adatsorok alapján. Nagytájaink komplex jellemzése kontúr- és tematikus térképek, adatsorok, képek segítségével. Hazánk környezeti állapotának értékelése adatok, tematikus térképek, fotók, űrfelvételek alapján. Környezeti ártalmak, megoldási lehetőségek példái. Nemzeti parkjaink megnevezése, topográfiai elhelyezése.
VII. Európa és rész-tájainak, kiemelt országainak természeti, társadalmi-gazdasági képe	Európa nagytájainak, szerkezeti egységeinek jellemzése, elhelyezésük a térképen. A geológiai felépítés és az ásványkincsek előfordulásának összefüggése – példák segítségével. A kontinens jellegzetes éghajlatainak felismerése és jellemzése klímadiagramok, tematikus térképek, ábrák alapján. Az éghajlat, a vízrajz, a természetes növénytakaró és a talaj összefüggésének bizonyítása tematikus térképek felhasználásával. Európa sűrűn lakott területeinek indoklása. Az Európai Unió kialakulásának, fő intézményeinek bemutatása. A regionális fejlettség különbségeinek példákkal való alátámasztása. Észak-, Nyugat-, Dél-, Közép- és Kelet-Európa tájainak természeti, gazdasági és társadalomföldrajzi jellemzése: kiemelten az Egyesült Királyság, Franciaország, Olaszország, Szerbia és Montenegró, Horvátország, Németország, Ausztria, Szlovákia, Románia, Oroszország, Ukrajna. Térképvázlatok, kontúr- és tematikus térképek, keresztmetszetek értelmezése.

Témakör	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
VIII. Az Európán kívüli kontinensek és főbb országainak természeti és társadalmi-gazdasági képe	Az országok európai és világ gazdasági szerepének bemutatása adatsorok, tematikus térképek, aktualitások felhasználásával. A tanult országok, tájak és fő gazdasági központjaik megnevezése kontúrtérképen. Ázsia, Amerika, Afrika nagytájainak, nagyszerkezeti egységeinek jellemzése, elhelyezésük a térképen. A kontinensek fő erőforrásainak értékelése. Tipikus tájak, földrajzi övezeteik felismerése és jellemzése tematikus térképek, diagramok, leírások alapján. A természetföldrajzi tényezők összefüggéseinek bizonyítása, a kontinensek példáival. A népesség egyenlőtlen elhelyezkedésének, az országcsoportok eltérő ütemű gazdasági fejlődésének magyarázata. Példák a kontinensek jellegzetes környezetkárosodásáról, a károsodás csökkentésének lehetőségeiről. Statisztikai adatok, diagramok, szemelvények felhasználásával a kontinensek, főbb országaik területi fejlettségi különbségeinek magyarázata. Kína, Japán, India, Délkelet-Ázsia, Nyugat-Ázsia, az USA természeti- és társadalmi-gazdasági jellemzése, a világ gazdaságban elfoglalt helyük bizonyítása adatsorok, ábrák, tematikus térképek segítségével. A gazdasági pólusok és vezető országaik világ gazdasági jelentőségének bemutatása adatok, diagramok alapján. A tanult országok, tájak és fő gazdasági központjaik megnevezése kontúrtérképeken. A centrum és a periféria országok világ gazdasági szerepének összehasonlítása, kapcsolataik példákkal való alátámasztása. Az egyoldalú gazdasági szerepkör következményeinek bizonyítása adatok, képek, aktualitások segítségével.
IX. A globális problémák földrajzi vonatkozásai	A geoszférák környezeti kapcsolatainak bizonyítása példákkal. A világ globális környezeti és gazdasági válságainak bemutatása konkrét példák és előfordulási helyeik ismertetésével. A népességszám-növekedés társadalmi következményeinek és összefüggéseinek magyarázata. A környezet állapota és az életminőség összefüggésének bemutatása pozitív és negatív példákkal. A környezeti és a gazdasági problémák globalizálódásának magyarázata. A témához kapcsolódó adatok, képek, szemelvények értelmezése.

A kimeneti követelmények a 11–12. évfolyamon megegyeznek a középszintű érettségi vizsga követelményeivel.

Ajánljuk a vizsgára történő felkészítéshez az Érettségiről tanároknak című módszertani segédletet, amelyet mi is felhasználtunk.

Felkészítés az emelt szintű érettségi vizsgára

Heti óraszám mindkét évfolyamon: 2-2 óra

A két évfolyam össz-óraszám: 138 óra

Az óraszámok egy évfolyamra történő összevonását nem javasoljuk. Az új típusú, emelt szintű érettségi vizsgára való felkészítés–felkészülés feltétele, hogy folyamatos legyen a földrajz tanulása; minden évfolyamon kapjon helyet a tantárgy.

A javasolt tematika összeállítását, időkeretét a helyi igények, a tanulók felkészültsége alapján módosíthatják a Kollégák, tágabb teret hagyva a differenciálásra, a személyre szabott fejlesztésre.

Javasolt óraterv:

Témakörök	Óraszámok
I. Térképi és csillagászati ismeretek	10
II. A geoszférák	24
III. A vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség	8
IV. A népesség és a települések	8
V. A világgazdaság és ágazatainak áttekintése	18
VI. Magyarország természeti és társadalmi-gazdasági földrajza, környezeti állapota	22
VII. Európa és részterületeinek, kiemelt országainak természeti, társadalmi és gazdasági képe	22
VIII. Az Európán kívüli kontinensek és főbb országaik természeti, társadalmi és gazdasági képe	20
IX. A globális problémák földrajzi vonatkozásai	6
Összesen:	138 óra

Megjegyzés: a térképismeretek, a térképen és a térképpel végzett gyakorlatok, a topográfiai ismeretek rögzítése, elmélyítése, magasabb szintre emelése, hozzájuk megfelelő földrajzi tartalom kapcsolása minden témakörben kiemelt feladat!

Célok:

Felkészíteni a jelölteket az *érettségi és egyben felvételi vizsga* sikeres letételére, a földrajzi-környezeti ismeretek és kompetenciák *emelt szintű* követelményeinek teljesítésére.

A közép- és az emelt szintű vizsgakövetelmények közötti különbség:

- Az emelt szintű vizsga értelemszerűen magába foglalja a középszintű követelményeket. Különbözik azonban tőle az ismeretek mélységében, mennyiségében és a földrajzi-környezeti jelenségek, folyamatok megközelítési módjában is.
- Ezen a szinten a köznapi műveltség részét képező földrajzi-környezeti ismeretekben, azok praktikus alkalmazásán túl a *többszempontú összefüggések, kölcsönhatások belátását és bizonyítását az ismeretek alkalmazását*, a gondolkodási és a feladatmegoldási képesség magasabb szintjét, *több témakör ismeretanyagának logikai összekapcsolását* várják el a tanulóktól.
- Kiemelten szükség van az általános iskolában tanult regionális földrajzi tananyag áttekintésére, felfrissítésére; a társadalmi-gazdasági változások beépítésére, az aktualizálásra. Néhány esetben új témakör is megjelenik az emelt szintű követelményekben – olyan, amely nem szerepel a középszinten.
- A felkészítés-felkészülés során a földrajzi kompetenciák megerősítése, alkalmazása, az ismeretek újraértelmezése, új szempontú megközelítése, a szintézis megteremtése jelenti a további fejlesztést.
- *A témakörök kiemelt fejlesztési feladatait kerettantervünk előző fejezetei tartalmazzák (7-10. osztály). Összegeztük a középszintű érettségi lehangsúlyosabb feladatait is. Itt most csak a középszintet meghaladó fejlesztési követelményeket, tevékenységeket tekintjük át az egyes témakörök mellé rendelve.*

A témakörök lehangsúlyosabb fejlesztési feladatai az emelt szinten

Témakör	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
I. Térképi és csillagászati ismeretek	Példák a különböző tartalmú és méretarányú térképek alkalmazásának lehetőségeire. Számításos feladatok megoldása az arányszám és a méretarány és a fókuszálózat felhasználásával. Logikai térképolvasás – minden témakörben. Metszetkészítés színvonalas térkép segítségével. Tények leolvasása légi- és űrfelvételekről. Adatsorok elemzése a Naprendszer tagjairól. A holdfázisok, a nap- és holdfogyatkozás kialakulásának rajzos magyarázata. Az üstökösök jellemzőinek bemutatása – kiselőadás. A Föld alakja és a tengely körüli forgás összefüggésének bizonyítása. A keringés és a forgás modellezése. Delelési magasság kiszámítása. A dátumváltó vonal alkalmazása feladatokban. A mesterséges égitestek jelentőségének bemutatása példák segítségével.

Témakör	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
II. A geoszférák a) a kőzetburok	A relatív és az abszolút kormeghatározás lényegének ismerete. Az őskontinensek feldarabolódásának és összekapcsolódásának bemutatása folyamatra felhasználásával. A geoszférák fejlődésének és kölcsönhatásainak értelmezése. Folyamatok, események időrendbe állítása. Adatok összehasonló elemzése a Föld gömbhéjainak jellemzőiről. Gyakorlati példa a geotermikus gradiens jelentőségére. Kőzetlemez-határok topográfiai példáinak bemutatása a térképen. A magmás ércképződés magyarázata ábra segítségével, példákkal való alátámasztása. A hegységképződési szakaszok egymásra épülésének és összefüggéseinek bemutatása. A hegységképződés típusainak folyamatában történő rajzos magyarázata. A lemezmozgások és a kőzetek anyagainak körforgása közötti összefüggés értelmezése. A Föld nagyszerkezeti egységei kialakulásának, formakincsük átalakulásának bemutatása. Topográfiai példák csoportosítása. Felszínformák modellezése.
b) a vízburok	A vízburok kialakulásának magyarázata. A lég- és a vízkörzési rendszer kapcsolatrendszerének felismerése és bizonyítása. A mesterséges tavak létrehozásának és szerepének, környezeti következményeinek értékelése példák bemutatásával. Vízállás-jelentés értelmezése. A földtani szerkezet és a kőzetminőség összefüggése a felszín alatti víztípusokkal és jellemzőikkel. Karsztformák rajzos ábrázolása és magyarázata. Szöveges források felhasználásával a nemzetközi összefogás szükségességének indoklása a vízvédlemben és a vízgazdálkodásban. A jég felszínformálásának bemutatása konkrét tájak példáin.
c) a levegőburok	A vízrajzi névanyag gyakorlása kontúrtérképeken. A légkör fejlődésének, az ózonréteg kialakulásának magyarázata. Helyi szelek és szélrendszerek példáinak és jellegzetességeinek bemutatása. A függőleges légmozgások és a szelek kapcsolatának értelmezése ábra segítségével. Magyarázó ábra készítése a monszun szélrendszer kialakulásáról. A főbb felhőtípusok felismerése, szerepük bemutatása az időjárásban. Vízgőztartalom kiszámítása. A Föld éghajlatára vonatkozó törvényszerűségek, következtetések megfogalmazása. A társadalmi eredetű éghajlatváltozások okainak és következményeinek bemutatása. A geoszférák kölcsönhatásainak bizonyítása példák segítségével.
III. A vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség	A szoláris és a valós éghajlati övezetesség összehasonlítása, különbségük megfogalmazása. Törvényszerűségek bemutatása a földrajzi övezetesség összetevőinek és egységeinek rendszerében. Éghajlati övezetek, övek, területek komplex jellemzése tematikus térképek, szelvények segítségével. Felismerésük klímadiagram segítségével. Hasonlóságok és különbségek bemutatása az övezetek, övek, területek jellemzői között. Példák az övezetességi rendszer környezeti problémáinak lehetséges megoldásaira. Szöveg, kép, ábra elemzése, keresztaszelvény készítése a függőleges övezetességről. Tájleírás készítése az övezetek tipikus tájairól. Életmódok bemutatása. Terméklista összeállítása.
IV. A népesség és a települések	A népesedési szakaszok és a korfa jellemzőinek összekapcsolása a történelmi eseményekkel. A foglalkozási átrétegződés magyarázata ábra segítségével. Szemelvények, statisztikai adatok elemzése az urbanizációval, a népességvándorlással kapcsolatban. A településtípus szerepköre, alaprajza és arculata közötti összefüggés bizonyítása példákkal. Jellegzetes településtípusok, szerkezetek, településképek összehasonlítása, felismerése térképvázlatokon, képeken, leírásokon.

Témakör	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
V. A világgazdaság és ágazatainak áttekintése	A gazdasági fejlettséggel, összefüggő statisztikai mutatók gyűjtése és összehasonlító elemzése. A piacgazdaság és a tervgazdaság működésének összehasonlítása. Vita, aktualitások gyűjtése a globalizáció kedvező és kedvezőtlen hatásairól. Az élelmiszergazdasághoz kapcsolódó adatsorok, tematikus térképek, képek értelmezése, összefüggéseik magyarázata. Az eltérő fejlettségű országok energiatermelésének, energiafelhasználásának összehasonlítása, példákkal való alátámasztása. Prognózis készítése az energiafelhasználás szerkezetének várható változásáról. Az ipartelepítő tényezők térbeli és időbeli változásának bemutatása néhány iparvidék és iparág példáján. A szerkezetváltás magyarázata. Az ipari parkok és a technológiai parkok szerepének bemutatása, példái. Adatsorok, szemelvények segítségével az infrastruktúra, a gazdasági fejlettség és az életminőség összefüggéseinek bizonyítása. Az adósságválság kialakulásának és következményeinek magyarázata. Példák gyűjtése aktualitásuk alapján az inflációt és a költségvetési hiányt növelő folyamatokra.
VI. Magyarország természeti és társadalmi-gazdasági földrajza, környezeti állapota	A Kárpát-medence földtörténeti fejlődésének magyarázata a lemeztectonikai folyamatokkal. Időszakok, korok eseményeinek és hazai képződményeinek ismerete, térképi elhelyezése. A medence-jelleg, a földtani szerkezet, az éghajlati elemek, a felszín alatti és a felszíni vizek jellemzői közötti összefüggések bizonyítása. A népesség-összetételt, területi eloszlást bemutató tematikus térképek, adatsorok elemzése. A munkanélküliség kialakulásának és aktuális helyzetének bemutatása adatok, szemelvények értékelésével, más országokkal való összehasonlítással. Gazdasági mutatók összehasonlításával a hazai gazdaság helyének bemutatása Európában. A gazdaság szerkezeti és területi átalakulásának eredményei és területi átalakulásának eredményei és gondjai – forrásfeldolgozás. A külföldi tőke szerepének értékelése a hazai gazdaságban – adatok, tények gyűjtése nemzetközi vállalatokról. Az ipari termelésre vonatkozó adatsorok tematikus térképek, ábrák elemzése, terméklisták összeállítása. Az ipari parkok szerepének bemutatása példák segítségével. Az élelmiszergazdaság értékelése természeti adottságainkkal összefüggésben. A termelékenység összehasonlítása más országokéval – adatsorok felhasználásával. Idegenforgalmi körzeteink komplex jellemzése, kontúrtérképen való elhelyezése. Program-ajánlat összeállítása egy-egy jellegzetes körzet megismeréséhez. Nagytájaink természeti-társadalmi-gazdasági, környezeti képének jellemzése. A tájtipusok sajátosságainak bemutatása: képek, leírások segítségével, domborzati és tematikus térképek logikai elemzésével. Hazánk nagyrégióinak összehasonlítása, a regionális fejlettség különbségeinek indoklása – adatsorok felhasználásával. Példák a hazai és a határokon átnyúló régiók együttműködésére. Kiselőadás a hazai környezetvédelem és gazdálkodás elveiről, alkalmazásának példáiról – önálló forráskeresés alapján. Rendszerező vázlat, sematikus ábrák készítése, írásbeli feladatlapok megoldása, kontúrtérképes feladatok gyakorlása Magyarország témaköréből. Topográfiai fogalmak megnevezése, illetve bejelölése kontúrtérképen.

Témakör	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
VII. Európa és rész-tájainak, kiemelt országainak természeti, társadalmi-gazdasági képe	A kontinens kialakulásának és fejlődésének bemutatása geológiai és szerkezet-morfológiai térképekkel; a lemeztectonikai folyamatokkal való összefüggésben. Szerkezeti, morfológiai egységek felismerése képen, ábrán, kontúrtérképen; példák megnevezése, bejelölésük kontúrtérképbe. A kontinens eltérő adottságú tájainak természetföldrajzi összehasonlítása tematikus térképek, ábrák, klímadiagramok, képek segítségével. A társadalmi-gazdasági fejlettségi különbségek bemutatása példák kiemelésével; okaik és következményeik megfogalmazása. Az európai integrációhoz vezető okok, lépések magyarázata, fejlődésének története. Az EU mezőgazdasági-, területfejlesztési- és környezetvédelmi politikájának bemutatása – kiselőadások összeállításával. Az EU világ gazdasági centrum szerepének bizonyítása statisztikai adatok, aktualitások felhasználásával. Hazánk és az EU kapcsolatainak példái – források feldolgozása. Az észak-európai országok szerepének bemutatása Európa és a világ gazdaságban. A gyarmatosítás, a gazdaságtörténeti múlt szerepének példái Nyugat-Európa országainak mai gazdaságában. Szerkezetváltásuk bizonyítása adatok, ábrák segítségével. A Földközi-tenger jelentőségének összegzése a dél-európai országok életében. A mediterrán táj, a történelmi múlt, a kulturális örökség szerepének bemutatása az idegenforgalomban – kiselőadás, adatelemzés, képelemzés. Közép-Európa sík- és rögzvidékeinek és magashegységeinek összehasonlítása tematikus térképek, rendszerező táblázat segítségével. Németország szerepének bemutatása az EU-ban, a világ gazdaságban adatsorok, aktuális forrásanyagok felhasználásával. A középszínt nem szereplő országok: Lengyelország, Csehország és Szlovénia természeti-, társadalmi-gazdasági sajátosságainak bemutatása. Az Európáról szerzett ismeretek rendszerezése, témavázlat készítése, feladatlapok megoldása, feladat típusok gyakorlása. Topográfiai fogalmak megnevezése, illetve bejelölése kontúrtérképeken; földrajzi jellemzőik megfogalmazása.
VIII. Az Európán kívüli kontinensek és főbb országainak természeti és társadalmi-gazdasági képe	A kontinensek szerkezeti felépítése és kialakulásuk lemeztectonikai magyarázata. Természetföldrajzi adottságaik összefüggéseinek bemutatása tematikus térképek segítségével. Éghajlatok felismerése klímadiagramon, elhelyezésük a kontinensek térkép-vázlatán. Keresztmetszet elemzése. A vízszintes és a függőleges természetföldrajzi övezetesség jellegzetességeinek bemutatása az egyes kontinenseken. A kontinensek világ gazdasági szerepének értékelése, változásának bizonyítása grafikonok, adatsorok segítségével. Ázsia vallási, kulturális sokszínűségének, hagyományainak és ezek következményeinek bemutatása példák alapján. A külföldi tőke szerepének értelmezése az ázsiai országok életében – konkrét példák bemutatásával. Japán szerepének alátámasztása Ázsia gazdaságának fejlődésében. Délkelet-Ázsia iparosodott és iparosodó országainak összehasonlítása, hasonló és eltérő gazdasági jellemzőinek megfogalmazása. Az arab világ gazdasági jelentőségének bemutatása; a vallás szerepe a társadalmi-gazdasági életben. Izrael gazdaságának jellemzése. Ausztrália természeti adottságai és gazdasága közötti összefüggések bemutatása, a kontinens világ gazdasági szerepének alátámasztása statisztikai adatokkal. Afrika természeti erőforrásainak értékelése tematikus térképek, adatsorok segítségével. Aktualitások gyűjtése Afrika népesedési problémáiról, az élelmiszerellátásról, a társadalmi-gazdasági elmaradottság okairól; a megoldás lehetőségeiről. Észak-, Közép- és Dél-Amerika természeti adottságainak erőforrásainak összehasonlítása és értékelése tematikus térképek, diagramok, statisztikai adatok felhasználásával.

Témakör	Fejlesztési feladatok, tevékenységek
	A népesség városba történő áramlásának okai és következményei – példák az amerikai kontinensről. Az USA nagy gazdasági körzeteinek bemutatása, fejlődésük tendenciájának megfogalmazása ábrák, adatok, cikkek felhasználásával. Az USA világgazdaságban elfoglalt vezető szerepének indoklása, bizonyítása. A közép szinten nem szereplő országok: Mexikó és Brazília társadalmi-gazdasági jellemzőinek bemutatása adatok, tematikus térképek segítségével. A fejlődő országok városiasodásának magyarázata ábrák, képek, statisztikai adatok alapján. A világgazdasági pólusok kialakulásának területi átrendeződésének bemutatása; vezető szerepük bizonyítása források felhasználásával. A periféria-térségek jellemzése, felzárkóztatásuk lehetőségeinek alátámasztása példákkal. Az egyedi szerepkört betöltő trópusi üdülőszigetek és az adóparadicsomok szerepének, gazdaságuk jellemzőinek bemutatása szemelvények, aktualitások gyűjtése alapján. A kontinensek és kiemelt országaik topográfiai fogalmainak megmutatása térképen, bejelölése kontúrtérképbe; a hozzájuk kapcsolódó tartalmi jellemzők megfogalmazása.
IX. A globális problémák földrajzi vonatkozásai	A környezeti válság okainak és kialakulási folyamatának magyarázata. A társadalmi tevékenységek hatására kialakult környezeti változások bemutatása példák alapján. A fenntartható fejlődés értelmezése szemelvények felhasználásával. Nemzetközi környezetvédelmi megállapodások, ajánlások, nemzetközi szervezetek tevékenységeinek bemutatása – kiselőadások segítségével. A kimeneti követelmények a 11–12. évfolyamon megegyeznek az emelt szintű érettségi vizsga követelményeivel. A vizsgára történő felkészítéshez ajánljuk az Érettségiről tanároknak című módszertani segédletet, amelyet mi is felhasználunk.

Melléklet

Az általános iskolában elsajátított topográfiai fogalmak évfolyamonkénti bontásban

5. osztály

Aggteleki-karszt, Alföld, Alpokalja, Ausztria, Bakony, Borsodi-medence, Börzsöny, Budai-hg., Bükk, Cserhát, Dunántúli-dombság, Dunántúli-khg., Duna-Tisza-köze, Dunazug-hegység, Északi-khg., Gellért-hegy, Hortobágy, Horvátország, János-hegy, Kárpát-medence, Kékes, Kisalföld, Kiskunság, Kőszegi-hg., Mátra, Mecsek, Mezőföld, Nagykunság, Pesti-síkság, Románia, Somogyi-dombság, Soproni-hg., Szerbia és Montenegró, Szlovákia, Szlovénia, Tiszántúl, Tolnai-dombság, Velencei-hg., Vértes, Visegrádi-hg., Zalai-dombság, Zempléni-hg.

Balaton, Bodrog, Csepel-sziget, Dráva, Duna, Fertő tó, Ipoly, Kis-Balaton, Körös, Maros, Mohácsi-sziget, Rába, Sajó, Sió, Szigetköz, Tihanyi-fsz., Tisza-tó, Tisza, Velencei-tó, Zagyva, Zala,

Aggteleki N. P., Balaton-felvidéki N. P., Balatonfüred, Budapest, Debrecen, Eger, Fertő-Hanság N. P., Győr, Hortobágyi N. P., Kiskunsági N. P., Kőszeg, Miskolc, Órségi N. P., Pécs, Siófok, Sopron, Szeged, Veszprém.

6. osztály

Adriai-tenger, Afrika, Atlanti-óceán, Ausztrália, Antarktis, Amerika, Ázsia, Csendes-óceán, Eurázsia, Európa, Fekete-tenger, Földközi-tenger, Indiai-óceán, Jeges-tenger, Kaszpi-tenger.

Alpok, Badacsony, Etna, Kárpátok, Pó-síkság, Román-alföld, Urál, Vezúv.

Burgenland, Erdély, Észak-, Nyugat-, Dél-, Kelet- és Közép-Európa, Felvidék, Kárpátalja, Vajdaság.

Baktérítő, Déli-sark, déli-sarkkör, Egyenlítő, Északi-sark, északi-sarkkör, Ráktérítő.

7. osztály

A kontinenseknél felsoroltak már nem szerepelnek az országoknál. A kiemelt országokat vastag betűk jelzik.
Eurázsia-hegységrendszer, Pacifikus-hegységrendszer

Afrika: Gibraltári-szoros, Guineai-öböl, Madagaszkár, Szezei-csatorna, Vörös-tenger, Atlasz, Dél-afrikai-magasföld, Etióp-, Kelet-afrikai-magasföld, Kilimandzsáró-csoport, Kongó-medence, Szahara, Szudán.

Dél-afrikai Köztársaság, Egyiptom, Kairó, Kongó, Niger, Nílus, Száhel-övezet, Viktória-tó, Zambézi, Tanganyika-tó.

Ausztrália, Óceánia, sarkvidékek: Antarktis, Arktisz, Ausztrál-alföld, Murray, Nagy-Korallzátony, Nagy-Vízválasztó-hg., Ny-ausztráliai-öföld, Tasmánia, Új-Guinea, Új-Zéland.

Ausztrál Államszövetség, Canberra, Melbourne, Sydney.

Amerika: Antillák, Észak-, Dél-, Közép-Amerika, Floridai-fsz., Golf-áramlás, Grönland, Hawaii-szigetek, Jeges-tenger, Kaliforniai-félsziget, Karib-szigetek, Labrador-félsziget, Latin-Amerika, Mexikói-öböl, Panama-csatorna.

Amazonas-medence, Andok, Appalache-hegység, Brazil-felföld, Guyanai-hegyvidék, Kanadai-öföld, Kordillerák, Mexikói-fennsík, Mississippi-alföld, Parana-alföld, Patagónia, Préri-fennsík, Sziklás-hegység.

Amazonas, Colorado, Mississippi, Nagy-tavak, Parana, La Plata, Szent Lőrinc-folyó.

Amerikai Egyesült Államok: Alaszka, Washington, Chicago, New York, Houston, New Orleans, Los Angeles, San Francisco.

Argentína: Buenos Aires, Kanada, Ottawa, Kuba, Venezuela.

Mexikó: Mexikóváros.

Brazília: Brasília, Sao Paulo, Rio de Janeiro.

Ázsia: É-, Belső-, K-, D-, DK-, DNy-Ázsia.

Arab-, Hindusztáni-, Indokínai-félsziget, Indonéz-szigetvilág, Fülöp-szigetek, Japán-szigetek, Japán-tenger, Jeges-tenger.

Kaszpi-tenger, Kis-Ázsia, Koreai-félsziget, Maláj-félsziget, Perzsa-öböl.

Altáj, Arab-tábla, Csomolungma, Dekkán-fennsík, Dél-kínai-hegyvidék, Himalája,

Közép-szibériai-fennsík, Pamír, Tien-san, Urál.

Gobi, Hindusztáni-alföld, Kaszpi-mélyföld, Kínai-alföld, Mezopotámia-alföld, Nyugat-szibériai-alföld, Szibéria, Tibet.

Aral-tó, Jangce, Indus, Gangesz, Jenyiszej, Léna, Ob, Sárga-folyó, Tigris, Urál folyó, Bajkál-tó.

India: Új-Delhi, Calcutta, Mumbai; Indonézia, Irak: Bagdad; Irán, Izrael,

Japán: Tokió, Oszaka.

Kína: Peking, Sanghaj, Kanton, Hongkong,

Koreai-Köztársaság: Szöul.

Szaud-Arábia, Szingapúr, Tajvan, Thaiföld, Törökország: Ankara, Isztambul.

Európa: Balti-tenger, Északi-tenger, Fekete-tenger, Földközi-tenger, Adriai-tenger, Jeges-tenger, La Manche.

Appennini-félsziget, Balkán-félsziget, Boszporusz, Brit-szigetek, Ciprus, Észak-atlanti-áramlás, Izland, Kréta, Pireneusi-félsziget, Skandináv-félsziget, Szicília.

Alpok, Appenninek, Balkán-hg., Balti-öföld, Bretagne, Dinári-hg., Etna, Finn-tóvidék, Francia-középhegység, Kárpátok, Kárpát-medencevidék, Kaukázus, Mont Blanc, Német-középhegység, Pennine-hg., Pireneusok, Skandináv-hg., Urál, Vezúv.

Donyec-medence, Germán-alföld, Holland-mélyföld, Kelet-európai-síkság, Mezeta, Lengyel-alföld, Londoni-medence, Párizsi-medence.

Dnyeper, Don, Duna, Elba, Ladoga-tó, Loire, Pó, Rajna, Rhône, Szajna, Temze, Urál-folyó, Volga.

Észak-, Nyugat-, Dél-, Kelet-Európa, Közép-Európa.

A fentieken kívül, országoként

Albánia: Tirana, Belgium: Brüsszel. Bosznia-Hercegovina: Sarajevo. Bulgária: Szófia, Dánia: Koppenhága. Észtország. Fehéroroszország: Minszk, Finnország: Helsinki.

Franciaország: Lotaringia, Párizs, Marseille, Le Havre, Lyon, Strasbourg, Görögország: Athén. Hollandia: Amsterdam, Hága, Rotterdam.

Horvátország: Dalmácia, Száva, Zágráb, Dubrovnik, Fiume (Rijeka).

Írország: Dublin. Izland: Reykjavík. Lettország, Litvánia, Luxemburg, Macedónia: Skopje. Moldova: Chişinău.

Nagy-Britannia Egyesült Királyság: Anglia, Skócia, Wales, Észak-Írország, London, Birmingham, Glasgow, Manchester.

Norvégia: Osló.

Olaszország: Róma, Genova, Milánó, Nápoly, Torino, Vatikán, Velence.

Oroszország: Moszkva, Murmanszk, Novoszibirszk, Szentpétervár, Volgográd.

Portugália: Lisszabon.

Spanyolország: Madrid, Barcelona.

Svédország: Stockholm, Göteborg.

Szerbia és Montenegro: Podgorica, Vajdaság, Belgrád, Szabadka, Újvidék.

Ukrajna: ÉK-i Kárpátok, Kárpátalja, Kijev, Beregszász, Csap, Munkács, Odessza, Ungvár, Vereckei-hágó.

8. osztály

Németország: Germán-alföld, Német-középhegység, Rajna, Sváb–Bajor-medence, Duna, Elba, Rajna–Majna–Duna vízi út.

Berlin, Bonn, Bréma, Drezda, Duisburg, Frankfurt, Hamburg, Halle, Köln, Lipcse, München, Ruhr-vidék, Stuttgart.

Lengyelország: Lengyel-alföld, Lengyel-középhegység, Visztula, Odera, Varsó, Gdansk, Katowice, Krakkó, Szilézia.

Csehország: Cseh-medence, Érchegység, Morva-medence, Szudéták, Elba, Moldva.

Prága, Brno, Karlovy Vary, Plzeň, Ostrava.

Ausztria: Bécsi-medence, Grazi-medence, Keleti-Alpok, Duna, Bécs, Burgenland, Graz, Linz, Salzburg.

Horvátország: Dinári-hg., Száva, Ljubjana, Eszék.

Svájc: Bern, Genf.

Szlovákia: Északnyugati-Kárpátok, Csallóköz, Magas-Tátra, Szlovák-érchegység, Duna, Vág, Pozsony, Kassa, Révkomárom.

Szlovénia: Keleti-Alpok, Karszt, Száva, Ljubjana.

Románia: Erdélyi-középhegység, Erdélyi-medence, Hargita, Kazán-szoros, Keleti-, Déli-Kárpátok, Moldova, Román-alföld, Duna, Körös, Maros, Olt, Szamos, Gyilkos-tó.

Bukarest, Arad, Brassó, Constanța, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Ploiesti, Székelyföld, Székelyudvarhely, Temesvár.

Magyarország: Balaton, Bodrog, Csepel-sziget, Dráva, Duna, Dunántúl, Dunakanyar, Fertő tó, Hernád, Hévízi-tó, Ipoly, Kárpát-medence, Kelet-Közép-Európa, Keleti-főcsatorna, Kis-Balaton, Körös, Margitsziget, Maros, Mohácsi-sziget, Mura, Nyugati-főcsatorna, Rába, Sajó, Sió, Szamos, Szentendrei-sziget, Szigetköz, Tihanyi-fsz., Tisza, Tisza-tó, Velencei-tó, Visegrádi-szoros, Zagyva, Zala.

Alföld: Tiszántúl, Duna–Tisza-köze, Mezőföld, Mátraalja, Bükkalja.

Bácskai-löszhát, Beregi-síkság, Bodrogek, Dráva-melléke, Duna–Dráva N. P., Hajdúság, Hortobágy, Hortobágyi Nemzeti Park, Jászság, Kiskunság, Kiskunsági N. P., Körös–Maros N. P., Körösök-vidéke, Maros–Körös-köze, Nagykunság, Nyírség, Pesti-síkság, Sárköz, Solti-síkság, Szatmári-síkság.

Algyő, Baja, Békéscsaba, Cegléd, Debrecen, Dunaújváros, Gyula, Hajdúszoboszló, Hódmezővásárhely, Jászberény, Kaba, Kalocsa, Karcag, Kecskemét, Makó, Mohács, Nyíregyháza, Martfű, Orosháza, Paks, Szeged, Székesfehérvár, Szolnok, Tiszaújváros, Százhalombatta, Törökszentmiklós.

Kisalföld: Győri-medence, Mosoni-síkság, Rábaköz, Marcal-medence,

Ság, Somló, Hanság, Kis-Duna, Mosoni-Duna, Marcal, Fertő-Hanság N. P.,

Ács, Esztergom, Győr, Hegyeshalom, Komárom, Lábatlan, Mosonmagyaróvár, Nyergesújfalú, Pannonhalma, Petőháza, Répcelak.

Alpokalja: Nyugat-magyarországi peremvidék, Göcsej, Kemeneshát, Kőszegi-hg., Őrség, Soproni-hg., Zalai-dombság, Zala.

Balf, Bük, Kőszeg, Nagykanizsa, Sárvár, Sopron, Szentgotthárd, Szombathely, Zalaegerszeg.

Dunántúli-dombság, Tolnai-dombság, Somogyi-dombság, Külső-Somogy, Belső-Somogy, Szekszárdi-dombság, Mecsek, Villányi-hg., Baranyai-dombság, Balaton.

Beremend, Kaposvár, Komló, Nagyatád, Nagykanizsa, Pécs, Siófok, Szekszárd, Szigetvár, Zalakaros, Őrségi N. P.

Dunántúli-középhegység: Badacsony, Bakony, Balaton-felvidék, Balaton-felvidéki N. P., Budai-hg., Dunazug-hegység, Gerecse, Móri-árok, Pilis, Tapolcai-medence, Velencei-hg., Vértes

Ajka, Balatonfüred, Dorog, Esztergom, Harkány, Hévíz, Keszthely, Pápa, Szentendre, Tata, Tatabánya, Tihany, Várpalota, Veszprém.

Északi-középhegység: Aggteleki-karszt, Baradla-barlang, Borsodi-medence, Börzsöny, Bükk-fennsík, Bükk, Cserhát, Cserhát, Hegyalja, Kékes, Mátra, Nógrádi-medence, Tokaj-Eperjesi-hg., Visegrádi-hg., Zempléni-hg., Aggteleki N. P., Bükki N. P., Balassagyarmat, Eger, Gyöngyös, Hatvan, Hollókő, Hollóháza, Kazincbarcika, Miskolc, Ózd, Salgótarján, Sárospatak, Vác, Visonta, Visegrád, Záhony.

Budapest – Budapesti agglomeráció, Magyarország megyéi.

Közép-magyarországi, nyugat-dunántúli-, közép-dunántúli-, dél-dunántúli-, észak-magyarországi-, észak-alföldi-, dél-alföldi-régió.